

Tussen kind en rechter: de (dubbele) rol van de bijzondere curator bij scheidingssituaties

Een analyse van hoe de inzet van een bijzondere curator in scheidingssituaties bijdraagt aan de verwezenlijking van de participatierechten van het kind in het licht van het IVRK

Door:

Anna Busé

3169545

Anna.evelijn@gmail.com

Masterscriptie Jeugdrecht, Universiteit Leiden

Aantal gebruikte woorden: 18.920

Onder begeleiding van: mr. dr. Maria de Kruijf

December 2025

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: inleiding.....	3
1.1. Inleiding.....	3
1.2. Onderzoeksvraag.....	5
1.3. Onderzoeksmethode.....	6
1.4. Leeswijzer.....	7
Hoofdstuk 2: De vertegenwoordiging van het kind in scheidingssituaties in het licht van het IVRK.....	8
2.1. Artikel 12 IVRK.....	8
2.1.1. Artikel 12 IVRK lid 1.....	8
2.1.2. Artikel 12 IVRK lid 2.....	10
2.1.3. Één van de vier pijlers van het IVRK.....	11
2.2. Uitspraken van het EHRM.....	11
2.2.1 M&M t. Kroatië.....	11
2.2.2 N.Ts. en anderen t. Georgië.....	12
2.2.3 C. t. Kroatië.....	12
2.3. Internationale interpretatie.....	13
2.3.1. Kritische blik van het VN-Kinderrechtencomité.....	13
2.3.2. Het recht op ‘separate representation’.....	14
2.4 Tussenconclusie.....	16
Hoofdstuk 3: De bijzondere curator in Nederland.....	17
3.1 De bijzondere curator ex artikel 1:250 BW.....	17
3.1.1. Artikel 1:250 lid 1 BW.....	17
3.1.2. Bedoeling van de wetgever.....	19
3.2 De Leidraad.....	19
3.2.1. Doel van de Leidraad.....	19
3.2.2. Verschil in taakomschrijving (2014 versus 2024).....	20
3.3 De ontwikkeling van de bijzondere curator.....	21
3.3.1. Nederland in beweging.....	21
3.3.2. Discussie over de rol van de bijzondere curator.....	22
3.4 Tussenconclusie.....	25
Hoofdstuk 4: De rol van de bijzondere curator in de praktijk.....	27
4.1. Onderzoeksmethode.....	27
4.2. De interviews.....	28
4.2.1. Werkwijze.....	28
4.2.2. Invulling van de rol.....	30
4.2.3. Vormgeving van de rapportage.....	35
4.2.4. Mening over de Leidraad.....	37
4.2.5. Visie op kinderopparticipatie.....	38
4.2.6. Beoogde verbeterpunten.....	40
4.3. Tussenconclusie.....	41

Hoofdstuk 5: Discussie.....	43
5.1 De Nederlandse wet en Leidraad versus het IVRK.....	43
5.1.1 Handvatten vanuit het IVRK.....	43
5.1.2 Artikel 1:250 BW in het licht van het IVRK.....	44
5.1.3 De Leidraad in het licht van het IVRK.....	45
5.2 De praktijk onder de loep.....	47
5.2.1 Spanningsveld bij het combineren van taken.....	47
5.2.2 Het risico van interpretatievrijheid.....	49
5.2.3 Kinderparticipatie onder druk.....	49
5.3 Mogelijke verbeterpunten.....	50
5.3.1 Uniformering van de werkwijze.....	50
5.3.2 Herformuleren van de Leidraad.....	51
5.3.3 Een meer kinderrechten conform stelsel.....	51
5.3.4 Vakinhoudelijk dialoog.....	52
5.3.5 Vervolgonderzoek naar inzichten van kinderen.....	52
5.4 Beperkingen van dit onderzoek.....	53
5.5 Tussenconclusie.....	53
Hoofdstuk 6: Conclusie.....	54
6.1 Antwoord op de deelvragen.....	54
6.2 Antwoord op de hoofdvraag.....	56
6.3 Aanbevelingen.....	57
Literatuurlijst.....	59
BIJLAGE 1 - Vragenlijst interviews.....	66
BIJLAGE 2 - Toestemmingsformulier.....	68
BIJLAGE 3 - Topiclijst.....	69

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1. Inleiding

In scheidingsconflicten tussen ouders nemen de rechten van het kind een steeds prominentere plaats in.¹ In Nederland lijkt de bijzondere curator een rol te kunnen spelen in het waarborgen van de participatierechten van het kind, omdat deze op grond van artikel 1:250 Burgerlijk Wetboek (hierna: BW) als onafhankelijke vertegenwoordiger van het kind kan optreden in scheidingssituaties.² Over de precieze invulling van de rol van deze vertegenwoordiger bestaat discussie.³ Zo stelde Doek in 2017 de kritische vraag of de stem van het kind in de praktijk daadwerkelijk wordt vertegenwoordigd door een bijzondere curator of dat deze meer fungeert als hulpmiddel voor de rechter om inzicht te krijgen in de situatie.⁴

Deze kwestie kan worden geïllustreerd in een zaak die bij Rechtbank Midden-Nederland speelde in 2022 over de hoofdverblijfplaats van een elfjarige jongen. Deze jongen bevond zich in een moeilijke situatie, gevangen tussen twee ouders die lijnrecht tegenover elkaar stonden in een complexe echtscheiding. "*Ik kan mezelf niet in tweeën snijden*", vertelde hij aan de bijzondere curator.⁵ De rechtbank achtte het in deze zaak te belastend voor het kind om hem rechtstreeks te horen. In plaats daarvan stelde de rechter een bijzondere curator aan, die in gesprek zou gaan met de jongen en betrokkenen uit zijn omgeving, zodat de rechter op basis van het rapport van de bijzondere curator alsnog voldoende inzicht zou krijgen welke beslissing in het belang van de jongen is.⁶

Omdat de jongen toch de behoefte voelde om zijn mening rechtstreeks aan de rechter over te brengen, schreef hij een brief aan de rechtbank waarin hij uitlegde dat hij niet wilde verhuizen bij zijn moeder vandaan en het liefst op zijn eigen school wilde blijven. Desondanks baseerde de rechter haar beslissing grotendeels op het advies van de bijzondere curator, waarin stond dat het in het belang van de jongen zou zijn om toch te verhuizen naar zijn vader. Opvallend is dat in de beoordeling van de rechtbank over de hoofdverblijfplaats nauwelijks concreet wordt ingegaan op wat de jongen zelf heeft gezegd en waarom. Hoewel de jongen een brief van de rechtbank ontving met een toelichting op de beslissing, roept deze zaak de vraag op in hoeverre de jongen daadwerkelijk heeft kunnen participeren in deze zaak die zo ingrijpend voor zijn leven is geweest.

¹ General Comment 14 bij het IVRK, par. 29 en 67; zie ook. art. 3 IVRK.

² In dit onderzoek is bewust gekozen voor de brede term 'scheidingsituatie'. Dit begrip verwijst naar alle vormen van relationele verbreking tussen ouders waarin een bijzondere curator ex art. 1:250 BW kan worden benoemd, waaronder zowel echtscheidingen als het uiteengaan van ongehuwde of niet-samenwonende ouders, ongeacht de gezagsverhouding.

³ Mol, AA 2021, p. 13, 14.

⁴ Doek 2017, p. 221.

⁵ Rb. Midden-Nederland 13 september 2022, ECLI:NL:RBMNE:2022:3651, r.o. 3.3.

⁶ *Idem*.

Voelt deze jongen zich echt gehoord of is zijn stem verloren gegaan in de filter van de bijzondere curator die handelde in strijd met de wens van de jongen? En in hoeverre stelde de bijzondere curator zich in deze zaak meer op als adviseur van de rechtbank dan als belangenbehartiger van deze jongen?

Op grond van artikel 12 van het Internationaal Verdrag van de Rechten van het Kind (hierna: IVRK) moet een kind in procedures die hem⁷ aangaan de mogelijkheid geboden worden zijn mening te geven, eventueel via een vertegenwoordiger. De rechter moet die mening meewegen in zijn beslissing en daaraan een ‘passend belang’ toekennen, ook als dit afwijkt met wat het kind zegt te willen. Essentieel is dat het kind zich gehoord voelt en ervaart dat zijn stem serieus wordt genomen.⁸ Daarnaast bepaalt artikel 9 lid 2 IVRK dat in scheidingszaken alle betrokkenen, waaronder het kind, de gelegenheid moeten krijgen hun standpunt naar voren te brengen.

Er wordt van lidstaten verwacht dat zij effectieve participatievormen waarborgen.⁹ Wanneer een kind klem zit tussen zijn ouders bij scheiding, kan in Nederland een bijzondere curator op grond van artikel 1:250 BW ingezet worden als vertegenwoordiger. In de onlangs aangepaste *Leidraad werkwijze en verslag bijzondere curatoren ex artikel 1:250 BW* (hierna: Leidraad) is opgenomen dat de bijzondere curator primair een ondersteunende rol heeft, de mening van het kind overbrengt naar de ouders/voogden, ervoor zorgt dat het kind zich gehoord voelt, diens belangen belicht én advies geeft aan de rechtbank.¹⁰ In de praktijk lijkt het veelzijdige takenpakket van de bijzondere curator echter te leiden tot uiteenlopende opvattingen over de juiste invulling van de functie. Waar de één vindt dat de bijzondere curator uitsluitend de mening van de minderjarige naar de rechtbank over moet brengen, vindt de ander dat hij ook een eigen oordeel moet vormen over de belangen van het kind en de rechter advies moet geven.¹¹

In het WODC-rapport *Kind in proces: van communicatie naar effectieve participatie* (hierna: WODC rapport) uit 2020 werd onder andere onderzocht hoe de vertegenwoordiging van kinderen zó moet worden ingericht dat zij daadwerkelijk kunnen participeren in overeenstemming met hun rechten uit het IVRK. Daarbij waarschuwt het rapport voor het risico dat de bijzondere curator in de praktijk te veel lijkt te fungeren als verlengstuk van de rechtbank, in plaats van als onafhankelijke belangenbehartiger die de stem van het kind vertegenwoordigt en diens positie versterkt in de

⁷ In deze scriptie wordt ter bevordering van de leesbaarheid gebruikgemaakt van mannelijke voornaamwoorden (zoals ‘hem’, ‘zijn’ en ‘hij’), waarmee wordt bedoeld op alle genders.

⁸ General Comment 12 bij het IVRK, par. 2.

⁹ *Idem*, par. 133.

¹⁰ De Rechtspraak 2024a, p. 2.

¹¹ General Comment 12 bij het IVRK, par. 36 en General Comment 14 bij het IVRK, par. 90.

procedure.¹² Daarom richt dit onderzoek zich op de vraag in hoeverre de huidige rol van de bijzondere curator daadwerkelijk aansluit bij het kinderrechtentoetsingskader met betrekking tot de participatie van het kind.

1.2. Onderzoeksvraag

Vanuit het bovenstaande vloeit de volgende onderzoeksvraag voort:

In hoeverre sluit de huidige vertegenwoordiging van het kind door een bijzondere curator ex art. 1:250 BW in scheidingssituaties aan bij het kinderrechtentoetsingskader met betrekking tot de participatie van het kind, in het bijzonder artikelen 12 en 9 lid 2 IVRK, en hoe dient de rol van de bijzondere curator te worden ingericht om daarbij (beter) aan te sluiten?

Aan de hand van de volgende deelvragen wordt tot een conclusie gekomen:

1. Welke rol en werkwijze krijgt de bijzondere curator op grond van artikel 1:250 BW en de meest recente *Leidraad werkwijze en verslag bijzondere curatoren ex artikel 1:250 BW* toebedeeld in scheidingszaken waarbij kinderen betrokken zijn?
2. Op welke manier zou de vertegenwoordiging van het kind in scheidingssituaties moeten worden vormgegeven in het licht van het internationale kinderrechtentoetsingskader, met name op basis van artikel 12 en artikel 9 IVRK?
3. Hoe vullen de geïnterviewde bijzondere curatoren hun rol in scheidingssituaties in de praktijk in en welke verbeteringen kunnen volgens hen bijdragen aan de versterking van de participatierechten van het kind?
4. In hoeverre sluit de huidige invulling van de rol van de bijzondere curator als vertegenwoordiger van het kind in scheidingssituaties aan bij het kinderrechtentoetsingskader en welke verbeteringen zijn denkbaar om de meest effectieve vertegenwoordiging van het kind te waarborgen?

¹² Bruning e.a. 2020, p. 10.

1.3. Onderzoeksmethode

De discussie die centraal staat in dit onderzoek sluit aan bij de bredere, actuele vraag over de ontbrekende procesbekwaamheid van minderjarigen in Nederland en hun beperkte mogelijkheid tot een zelfstandige rechtsingang. Dit onderzoek richt zich echter specifiek op situaties waarin een bijzondere curator is ingezet en onderzoekt hoe deze rol optimaal kan worden ingevuld om, ondanks de ontbrekende procesbekwaamheid van kinderen, hun participatierechten zo goed mogelijk te kunnen waarborgen.

In dit onderzoek wordt gebruikgemaakt van een combinatie van juridisch en empirisch onderzoek. Het juridische deel bestaat uit een rechtswetenschappelijke analyse, waarbij relevante nationale en internationale wet- en regelgeving, jurisprudentie, beleidsdocumenten en literatuur worden gebruikt. Daarbij ligt de nadruk op (de interpretatie van) artikelen 12 en 9 lid 2 IVRK en de handvatten die de General Comments en jurisprudentie daarbij bieden. Vervolgens wordt de rolinvulling van de bijzondere curator in Nederland onderzocht op basis van artikel 1:250 BW, Tekst & Commentaar, de Leidraad en literatuur.

Het empirische gedeelte van het onderzoek bestaat uit een praktijkanalyse aan de hand van tien semi-gestructureerde interviews met bijzondere curatoren. Dit onderzoek heeft een kwalitatief, empirisch karakter en richt zich op de praktijkervaringen van bijzondere curatoren in scheidingssituaties. Het doel van deze interviews is inzicht verkrijgen in hoe bijzondere curatoren hun rol in de praktijk vormgeven en hoe zij hun dubbele rol als belangenbehartiger en adviseur ervaren, in het bijzonder ten aanzien van het waarborgen van de participatierechten van het kind. De interviews zijn verkennend van aard en gericht op het herkennen van overeenkomsten in werkwijzen, best practices, knelpunten en aanbevelingen voor een meer kinderrechten conforme invulling van de functie in Nederland. Voor de dataverzameling en -analyse is gebruikgemaakt van de wetenschappelijke methode van Boeije (zie hierover meer in paragraaf 4.1). De tien respondenten zijn geselecteerd op basis van hun ervaring in scheidingssituaties als bijzondere curator ex artikel 1:250 BW. De respondenten hebben verschillende beroepsachtergronden (juridisch en gedragsdeskundig).

1.4. Leeswijzer

Hoofdstuk 2 schetst het theoretisch kader op internationaal niveau, waaronder met name de artikelen 9 lid 2 en 12 van het IVRK en General Comments. Deze artikelen worden vervolgens uiteengezet aan de hand van zaken van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (hierna: EHRM), uitspraken van het VN-Kinderrechtencomité en relevante literatuur. Hoofdstuk 3 beschrijft de rol en werkwijze van de bijzondere curator in Nederland op basis van artikel 1:250 BW. Daarbij wordt de nieuwe Leidraad van 2024 vergeleken met de vorige versie uit 2014 om inzicht te verkrijgen in de beoogde invulling van deze rol. Vervolgens wordt de discussie over de invulling van de rol van de bijzondere curator in de Nederlandse literatuur uiteengezet. In hoofdstuk 4 wordt het praktijkonderzoek gepresenteerd, bestaande uit interviews met tien bijzondere curatoren. In hoofdstuk 5 wordt uiteengezet in hoeverre de rol en werkwijze van de bijzondere curator aansluiten bij het internationale kinderrechtentoetsingskader en worden er aanbevelingen gedaan voor een meer kinderrechten conform systeem in Nederland. Tot slot wordt in hoofdstuk 6 antwoord gegeven op de onderzoeksvraag aan de hand van de deelvragen.

Hoofdstuk 2: De vertegenwoordiging van het kind in scheidingssituaties in het licht van het IVRK

In dit hoofdstuk wordt het internationale juridische kader met betrekking tot de vertegenwoordiging van kinderen in scheidingssituaties uiteengezet. Centraal staan de artikelen 12 en 9 lid 2 IVRK: het recht van kinderen om gehoord te worden en hun mening mee te laten wegen in beslissingen die hen aangaan. Er wordt bijzondere aandacht besteed aan de manier waarop de stem van het kind zou moeten worden gehoord, overgebracht en gerespecteerd volgens het EHRM wanneer het kind indirect wordt gehoord via een wettelijke vertegenwoordiger in scheidingssituaties. Ook wordt ingegaan op de inzichten vanuit de internationale literatuur.

2.1. Artikel 12 IVRK

Het recht van het kind om gehoord te worden is neergelegd in artikel 12 IVRK. Dit artikel benadrukt de participatierechten van kinderen en schrijft voor dat kinderen betrokken moeten worden in juridische procedures die hen aangaan, waaronder scheidingszaken. Het artikel bestaat uit twee leden die hieronder uiteengezet zullen worden: in het eerste lid staat het recht van het kind om zijn mening te uiten en in het tweede lid gaat het om de daadwerkelijke invulling daarvan in procedures.

2.1.1. Artikel 12 IVRK lid 1

De tekst van artikel 12 IVRK lid 1 luidt als volgt:

“De Staten die partij zijn, verzekeren dat het kind dat in staat is zijn of haar eigen mening te vormen, het recht heeft die mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen, waarbij aan de mening van het kind passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid.”

Verplichting voor staten

In het eerste lid van artikel 12 staat dat de Staten het recht van het kind om vrijelijk zijn mening te uiten moeten ‘verzekeren’. Hodgkin en Newell benadrukken in het door hen geschreven handboek dat het VN-Kinderrechtenverdrag zodanig moet worden geïmplementeerd dat staten een actieve verplichting hebben passende maatregelen te nemen, zodat kinderen hun participatierecht effectief kunnen uitoefenen.¹³ Dit vereist volgens General Comment 12 bij het IVRK bijvoorbeeld toegankelijke procedures, kindvriendelijke informatie over (het participeren in) de procedure, gespecialiseerde ondersteuning en een aangepaste omgeving, zoals de inrichting van zittingsruimtes en de presentatie

¹³ Hodgkin & Newell 2007, p. 155.

van rechters.¹⁴ De verplichting voor staten bestaat concreet uit twee elementen die hieronder uiteen zullen worden gezet: 1) verzekeren dat het kind in de gelegenheid wordt gesteld zijn mening kenbaar te maken en 2) waarborgen dat aan deze mening passend belang wordt gehecht.¹⁵

1) *Verzekeren dat het kind zijn mening kenbaar kan maken*

De eerste verplichting uit artikel 12 IVRK houdt in dat staten moeten verzekeren dat kinderen die in staat zijn hun eigen mening te vormen, daadwerkelijk in de gelegenheid worden gesteld om hun mening te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen, waaronder scheidingssituaties. In artikel 9 lid 2 IVRK wordt expliciet benoemd dat alle betrokken partijen in een scheiding de gelegenheid moeten krijgen deel te nemen en hun standpunten naar voren te brengen. Het kind valt hier ook onder, er wordt immers over diens leven beslist.¹⁶

Volgens het VN-Kinderrechtencomité bevat artikel 12 bewust geen leeftijdsgrens en is het niet wenselijk dat staten een minimumleeftijd opnemen in nationale wetgeving, omdat dit het hoorrecht onterecht zou beperken.¹⁷ De formulering ‘het kind dat in staat is een eigen mening te vormen’ is dus volgens haar geen beperking, maar juist een verplichting voor staten om de oordeelsbekwaamheid van het kind per geval te beoordelen.¹⁸ Jonge kinderen zijn namelijk al vroeg in staat hun mening te vormen, zelfs soms voordat zij zich verbaal kunnen uiten.¹⁹ Er mag dus niet op voorhand worden aangenomen dat een kind te jong of kwetsbaar is om gehoord te worden.

2) *Passend belang hechten aan de mening van het kind*

De tweede verplichting uit artikel 12 IVRK houdt in dat staten waarborgen dat aan de geuite mening van het kind passend belang wordt gehecht door degene die de beslissing maakt.²⁰ Het is niet voldoende om naar het kind te luisteren: de stem moet ook serieus worden meegewogen, waarbij rekening wordt gehouden met zijn leeftijd en rijpheid.²¹ De rijpheid betreft het vermogen van het kind om de gevolgen van een kwestie te begrijpen en een redelijke mening te vormen, waarbij ook de impact van de beslissing op het leven van het kind meeweegt.²² Hierbij is het belangrijk dat het kind duidelijk te horen krijgt dat het feit dat het kind zijn mening uit, niet automatisch betekent dat de beslissing precies is wat het kind wil.²³ Het gewicht dat aan de mening wordt toegekend, moet per

¹⁴ General Comment 12 bij het IVRK, par. 25 en 34; zie ook Lansdown 2011, p. 152.

¹⁵ *Idem*, par. 19.

¹⁶ Hodgkin & Newell 2007, p. 129.

¹⁷ General Comment 12 bij het IVRK, par. 21; zie ook Bruning e.a. 2020, p. 86.

¹⁸ Explanatory memorandum bij de Guidelines on Child-friendly Justice, par. 33; zie ook Mol, AA 2021, p. 3 en Bruning e.a. 2020, p. 86.

¹⁹ General Comment 12 bij het IVRK, par. 21; zie ook Hodgkin & Newell 2007, p. 153.

²⁰ General Comment 12 bij het IVRK, par. 44.

²¹ *Idem*, par. 28 t/m 30.

²² General Comment 12 bij het IVRK, par. 30.

²³ Guidelines on Child-friendly Justice, par. 48.

geval worden beoordeeld, zonder dat leeftijd het enige criterium is.²⁴ Daarnaast moeten staten zorgen voor transparantie door het kind te informeren over de uitkomst en de invloed van zijn mening op de beslissing.²⁵ Dit waarborgt dat het hoorrecht geen formaliteit is, maar een serieus onderdeel van de besluitvorming.²⁶ Deze verplichting sluit aan bij artikel 5 IVRK, waarin wordt erkend dat de mate van zelfbeschikking van het kind meegroeit met de ontwikkelende vermogens van het kind.²⁷

2.1.2. Artikel 12 IVRK lid 2

Artikel 12, tweede lid, van het IVRK bepaalt het volgende:

“Hiertoe wordt het kind met name in de gelegenheid gesteld te worden gehoord in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft, hetzij rechtstreeks, hetzij door tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling, op een wijze die verenigbaar is met de procedureregels van het nationale recht.”

Direct versus indirect horen

In het tweede lid van artikel 12 IVRK staat dat het kind zowel rechtstreeks als door tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling kan worden gehoord. Het kind moet volgens het VN-Kinderrechtencomité zelf kunnen kiezen hoe het wil worden gehoord: direct, bijvoorbeeld in een gesprek met de rechter, of indirect, via een vertegenwoordiger of instelling.²⁸ Hoewel het VN-Kinderrechtencomité een voorkeur uitspreekt voor directe participatie, laten het IVRK en de toelichting daarop ruimte voor nationale invulling.²⁹ Het is in ieder geval essentieel dat het kind zeggenschap heeft over de vorm van participatie.³⁰

Wanneer een kind indirect wordt gehoord, kan dit door een vertegenwoordiger of een daarvoor daarvoor geschikte instelling. De vertegenwoordiger kan volgens het VN-Kinderrechtencomité een ouder zijn, een advocaat, een maatschappelijk werker of een andere deskundige.³¹ Daarbij wordt wel gewaarschuwd voor mogelijke belangenconflicten, met name wanneer ouders als vertegenwoordiger optreden.³² Het is dan ook van belang volgens het VN-Kinderrechtencomité dat de vertegenwoordiger onafhankelijk is en uitsluitend de mening van het kind overbrengt.³³

²⁴ General Comment 12 bij het IVRK, par. 29, 52.

²⁵ *Idem*, par. 45; zie ook Bruning e.a. 2020, p. 87; zie ook Lansdown, p. 152.

²⁶ Bruning e.a. 2020, p. 87.

²⁷ General Comment 14 bij het IVRK, par. 44; zie ook Lansdown 2011, p. 36; zie ook Bruning e.a. 2020, p. 83.

²⁸ General Comment 12 bij het IVRK, par. 35.

²⁹ *Idem*, par. 35.

³⁰ Hodgkin & Newell 2007, p. 129, zie ook Bruning e.a. 2020, p. 88.

³¹ General Comment 12 bij het IVRK, par. 36.

³² *Idem*.

³³ General Comment 12 bij het IVRK, par. 36; zie ook General Comment 14 bij het IVRK, par. 90.

De vertegenwoordiger moet het kind bovendien begrijpelijk informeren, beschikken over voldoende kennis van het juridische proces en ervaring hebben met het werken met kinderen.³⁴ Er moeten gedragsregels worden opgesteld voor vertegenwoordigers die worden aangewezen om de mening van het kind over te brengen en hierin moet worden benadrukt dat de vertegenwoordiger alleen de belangen van het kind vertegenwoordigt en niet die van anderen.³⁵ De vertegenwoordiger van het kind moet volgens de Guidelines on Child-friendly Justice van de Raad van Europa uit 2010 (hierna: Guidelines) in principe dezelfde taken hebben als die zij hebben bij het bijstaan van volwassenen in procedures.³⁶

2.1.3 Één van de vier pijlers van het IVRK

De participatierechten van het kind worden door het VN-Kinderrechtencomité gezien als één van de vier pijlers van het verdrag, naast het recht op (over)leven, bescherming en ontwikkeling, en moet dus bij de implementatie van (andere) kinderrechten altijd in acht worden genomen.³⁷ Sinds de inwerkingtreding van het IVRK in 1989 is er op internationaal niveau een duidelijke verschuiving zichtbaar van het kind als object waarover wordt beslist naar het kind als zelfstandig rechtssubject met eigen belangen en mensenrechten.³⁸ Deze ontwikkeling benadrukt het belang van participatie van kinderen in juridische procedures, waarbij het kind recht heeft op een eigen inbreng in beslissingen die hem of haar aangaan.³⁹

2.2. Uitspraken van het EHRM

In de afgelopen decennia heeft de rechtspraak van het EHRM een groeiende invloed gekregen op de invulling van kinderparticipatie in familierechtelijke procedures, waarbij kinderrechten zoals artikel 12 IVRK vaker worden betrokken.⁴⁰ Hieronder wordt een aantal EHRM-zaken die dit illustreren uiteengezet.

2.2.1 M&M t. Kroatië

In de zaak *M&M t. Kroatië* in 2015 oordeelde het EHRM dat het niet horen van het kind in strijd was met artikel 8 EVRM, het recht op respect voor privé- en gezinsleven. De wens van het minderjarige meisje M. om bij haar moeder te wonen vanwege geweld bij haar vader was volgens het EHRM

³⁴ General Comment 12 bij het IVRK, par. 36; zie ook Bruning e.a. 2020, p. 88.

³⁵ General Comment 12 bij het IVRK, par. 37.

³⁶ Guidelines on Child-friendly Justice, par. 38; zie ook De Jong-de Kruijf, *EB* 2024, p. 2.

³⁷ General Comment 12 bij het IVRK, par. 2; zie ook Bruning e.a. 2020, p. 84.

³⁸ Liefwaard, *IJCR* 2019, p. 196; zie ook Bruning e.a. 2020, p. 83.

³⁹ Bruning e.a. 2020, p. 81.

⁴⁰ *Idem*, p. 100; zie ook Mol, *AA* 2021, p. 2.

onvoldoende serieus genomen.⁴¹ Zij werd niet gehoord door de rechter en daarnaast leidde de inzet van de bijzondere curator in deze zaak niet tot effectieve participatie.⁴² Het EHRM wees hierbij ook op het recht van het kind om gehoord te worden uit artikel 12 IVRK. Verdragsstaten moeten de stem van het kind serieus nemen vanaf jonge leeftijd, omdat kinderen recht hebben op persoonlijke autonomie en daarbij vanwege hun kwetsbare positie ondersteund moeten worden.⁴³ Waarom de bijzondere curator in deze zaak niet heeft kunnen zorgen voor effectieve participatie van M. en of het Hof de rol van de bijzondere curator überhaupt heeft meegenomen bij haar weging, blijft onduidelijk.⁴⁴

2.2.2 N.Ts. en anderen t. Georgië

Over de rol van de vertegenwoordiger werd in *N.Ts. en anderen t. Georgië* in 2016 iets explicieter uitspraak gedaan. Het EHRM oordeelde dat de vertegenwoordiging van de kinderen niet voldeed aan de eisen van effectieve vertegenwoordiging.⁴⁵ De vertegenwoordiger had de kinderen slechts een paar keer gesproken in een periode van twee jaar, waardoor hun belangen en standpunten onvoldoende tot uitdrukking kwamen.⁴⁶ Het Hof benadrukte dat effectieve vertegenwoordiging vereist dat de vertegenwoordiger een formele, erkende juridische status heeft, met duidelijke taken, bevoegdheden en een actieve rol in het proces.⁴⁷ Bovendien moet de vertegenwoordiger structureel contact onderhouden met het kind en diens mening concreet en accuraat overbrengen.⁴⁸

2.2.3 C. t. Kroatië

Ook in de zaak *C. t. Kroatië* in 2020 benadrukte het EHRM het belang van effectieve vertegenwoordiging in scheidingssituaties.⁴⁹ Het Hof stelde dat het negenjarige kind in deze zaak onvoldoende heeft kunnen participeren nu het kind niet rechtstreeks werd gehoord en geen vertegenwoordiger aangesteld had gekregen.⁵⁰ Het Europees Hof stelt in deze zaak dat wanneer het kind niet wordt gehoord, het des te belangrijker is dat het kind wel effectief wordt vertegenwoordigd.⁵¹ De vertegenwoordiger kan aldus het hof, in plaats van ouders die eigen belangen hebben, de belangen van het kind bewaken, de procedure uitleggen en fungeren als schakel tussen de rechter en het kind.⁵² Op basis van deze uitspraken wijst Mol er in haar onderzoek

⁴¹ EHRM 3 september 2015, nr. 10161/13 (*M. en M./Kroatië*), par. 171, 172 en 176 t/m 187.

⁴² *Idem*, par. 97, 181; zie ook voor de interpretatie van deze uitspraak Bruning e.a. 2020, p. 103.

⁴³ EHRM 3 september 2015, nr. 10161/13 (*M. en M./Kroatië*), par. 97.

⁴⁴ Bruning, *EHRC* 2015/234.

⁴⁵ EHRM 2 februari 2016, nr. 71776/12 (*N.Ts. en anderen/Georgië*), par. 74 t/m 77.

⁴⁶ *Idem*, par 75.

⁴⁷ *Idem*, par 43.

⁴⁸ *Idem*, par 78, 79.

⁴⁹ EHRM 8 oktober 2020, nr. 80117/17 (*C./Kroatië*), par 74 t/m 77.

⁵⁰ *Idem*, par 78 t/m 81.

⁵¹ *Idem*, par 81.

⁵² *Idem*, par 77.

op dat het Hof belangenbehartiging in deze zaak als kerntaak van vertegenwoordiging lijkt te beschouwen.⁵³ Tegelijkertijd blijft onduidelijk of het Hof vertegenwoordigers primair ziet als doorgeefluik van de mening van het kind, of juist als belangenbehartiger.⁵⁴

De drie EHRM-zaken laten zien dat kinderen recht hebben op persoonlijke autonomie en vanwege hun kwetsbaarheid moeten worden ondersteund, waarbij een vertegenwoordiger in scheidingszaken een cruciale rol speelt. Het EHRM maakt duidelijk dat effectieve vertegenwoordiging meer vereist dan formele aanstelling: de vertegenwoordiger moet regelmatig contact hebben met het kind, diens mening nauwkeurig overbrengen als schakel tussen rechter en kind en actief de belangen van het kind behartigen. Hoe het EHRM precies de rol van de vertegenwoordiger ziet blijft enigszins onduidelijk: als spreekbuis van het kind, belangenbehartiger of een combinatie?

2.3. Internationale interpretatie

Met de bepalingen uit het IVRK en de uitspraken van het EHRM als uitgangspunt, wordt in het onderstaande ingegaan op de verdere interpretatie van het kinderrechtentoetsingskader op basis van de uitlatingen van het VN-Kinderrechtencomité en de internationale literatuur.

2.3.1. Kritische blik van het VN-Kinderrechtencomité

Kinderen zijn in juridische procedures vaak afhankelijk van hun wettelijke vertegenwoordigers, meestal hun ouders, om hun belangen te behartigen. In scheidingszaken kan dit problematisch zijn, omdat de emoties en persoonlijke belangen van ouders niet altijd stroken met wat voor het kind het beste is.⁵⁵ Het VN-Kinderrechtencomité benadrukt daarom in General Comment 14 dat wanneer de opvatting van de vertegenwoordiger wat in het belang van het kind is niet overeenkomt met die van het kind, er een procedure beschikbaar moet zijn waarmee het kind een eigen vertegenwoordiger aangesteld kan krijgen door de rechtbank, een zogenoemde 'guardian ad litem'.⁵⁶

De bijzondere curator (guardian ad litem) versus advocaat

Al in de Guidelines wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen de rol van degene die de stem van het kind kenbaar maakt tegenover de rechter (de advocaat) en die van een belangenvertegenwoordiger zoals de 'guardian ad litem' (bijzondere curator). Een advocaat wordt aanbevolen zodat deze kan optreden, net als bij volwassen cliënten, in naam van het kind en hem of

⁵³ Mol, AA 2021, p. 12.

⁵⁴ *Idem.*

⁵⁵ Bruning e.a. 2020, p. 82; UN High Commissioner for Human Rights, *Access to justice for children*, UN Doc A/HRC/25/35, 16 December 2013, par. 16.

⁵⁶ General Comment 14 bij het IVRK, par. 90, 96; Bruning e.a. 2020, p. 90.

haar begeleidt gedurende het hele proces op een kindvriendelijke manier.⁵⁷ De advocaat heeft als taak om de mening en standpunt van het kind te verdedigen.⁵⁸ De guardian ad litem, daarentegen, wordt door de rechtbank aangesteld om onafhankelijk advies te geven over de belangen van het kind. Deze vertegenwoordiger staat dus niet het kind bij op basis van diens instructies, maar ondersteunt de rechter door een professioneel gemotiveerd oordeel te geven over welke uitkomst in het belang van het kind is.⁵⁹ In de toelichting bij de Guidelines wordt nadrukkelijk gewaarschuwd voor het combineren van deze functies door één persoon, vanwege het inherente belangenconflict dat daaruit kan voortvloeien.⁶⁰

B.J. en P.J. t. Tsjechië

In elk land ziet de invulling van de figuur van de bijzondere curator er anders uit. In Tsjechië kunnen kinderen in gerechtelijke procedures vertegenwoordigd worden door een guardian ad litem. In 2023 heeft het VN-Kinderrechtencomité zich kritisch uitgelaten over de manier waarop de rol van de vertegenwoordiger werd ingevuld in de zaak *B.J. en P.J. t. Tsjechië*. Net als in deze zaak, wordt die rol vaak vervuld door iemand van de gemeentelijke jeugdbescherming. In deze zaak handelde de vertegenwoordiger niet in lijn met de wensen van de kinderen, die tegen hun wil in een residentiële instelling werden geplaatst.⁶¹ Sterker nog, de vertegenwoordiger was in hoger beroep gegaan terwijl de kinderen dit niet wilden. Het Comité stelde dat wanneer vertegenwoordiging wordt ingezet als middel om het kind gehoord te laten worden, de vertegenwoordiger verplicht is om de mening van het kind accuraat over te brengen.⁶² Indien sprake is van een conflict tussen de mening van de vertegenwoordiger en die van het kind, moet er een mogelijkheid zijn tot aanstelling van een aparte vertegenwoordiger: het uitblijven hiervan leidde in deze zaak tot een schending van artikel 12 IVRK.⁶³ Het VN-Kinderrechtencomité maakt hiermee in ieder geval duidelijk dat de rol van de bijzondere curator niet enkel is om de vertaalslag naar de belangen van het kind te maken, maar primair de opvatting van het kind zo duidelijk mogelijk moet presenteren, ook als dat niet de opvatting van de bijzondere curator zelf is.⁶⁴

⁵⁷ Bruning e.a. 2020, p. 155.

⁵⁸ Guidelines on Child-friendly Justice, par. 104, 105; zie ook Bruning e.a. 2020, p. 112, 113.

⁵⁹ *Idem*.

⁶⁰ Guidelines on Child-friendly Justice, par. 105; zie ook Bruning e.a. 2020, p. 113.

⁶¹ VN-Kinderrechtencomité, CRC/C/93/D/139/2021, 18 august 2023 (adoption of views), par. 4.18.

⁶² *Idem*, par. 8.14.

⁶³ *Idem*.

⁶⁴ De Jong-de Kruijf, *EB* 2024, p. 111.

2.3.2. Het recht op 'separate representation'

In het internationale academische debat wordt steeds meer gepleit voor een uitleg van artikel 12 IVRK als een recht op afzonderlijke vertegenwoordiging van kinderen in complexe procedures zoals scheidingen. Schuz stelt dat hoewel artikel 12 lid 2 hier niet expliciet in voorziet, de groeiende erkenning van kinderen als zelfstandige rechtssubjecten ertoe leidt dat zij in bepaalde omstandigheden wél recht zouden moeten hebben op onafhankelijke juridische vertegenwoordiging los van hun ouders om zo daadwerkelijk deel te nemen aan de scheidingsprocedure.⁶⁵ In aansluiting hierop bekritiseert Daly de traditionele focus op het 'gehoord worden' als onvoldoende. Zij stelt dat deze benadering miskent dat ook kinderen beschikken over een vorm van relationele autonomie, die serieus genomen moet worden. Zij pleit voor een systeem waarin de autonomie van kinderen het uitgangspunt is in zowel het proces als de uitkomst van procedures.⁶⁶ Alleen wanneer dit echt noodzakelijk is, zou de staat mogen afwijken van de wens van het kind.⁶⁷

Schuz maakt vervolgens onderscheid tussen drie functies die de vertegenwoordiging van het kind inhouden: (1) behartiging van het welzijn van het kind, (2) optreden als informatieverschaffer aan de rechtbank (*amicus curiae*), en (3) pleitbezorging van de wens van het kind.⁶⁸ Deze functies kunnen in de praktijk conflicteren, vooral wanneer het oordeel van de vertegenwoordiger over de belangen van het kind verschilt van de stem van het kind. Doordat de eerste functie en de derde functie vaak onverenigbaar lijken, is het debat over de rol van de vertegenwoordiger van het kind sterk verdeeld tussen een 'welzijnsbenadering' en een 'stem-benadering'.⁶⁹

Waar de welzijnsbenadering uitgaat van bescherming van het kind, benadrukt de stem-benadering het recht van het kind om gehoord én serieus genomen te worden. Het gevaar bestaat dat deskundigen de neiging krijgen een volwassen interpretatie te geven aan de mening van het kind, waardoor de eigen stem van het kind verloren gaat en zijn participatierecht hiervan ten koste gaat.⁷⁰ Het 'tandem'-model van Parkes biedt hier een mogelijke oplossing voor: het kind krijgt zowel een bijzondere curator, die de belangen van het kind vertegenwoordigt, als een advocaat, die de instructies van het kind volgt.⁷¹

Het combineren van de functies van een advocaat en guardian ad litem in één persoon dient, zoals hierboven gesteld, vermeden te worden vanwege mogelijke belangenconflicten die kunnen ontstaan.

⁶⁵ Schuz 2013, p. 391, 392.

⁶⁶ Daly 2018, p. 2, 4.

⁶⁷ *Idem*, p. 8.

⁶⁸ *Idem*, p. 394.

⁶⁹ *Idem*, p. 395.

⁷⁰ Schuz 2013, p. 381.

⁷¹ Parkes 2013, p. 255; zie ook Bruning e.a. 2020, p. 89.

2.4 Tussenconclusie

In dit hoofdstuk is uiteengezet hoe het internationale juridische kader de vertegenwoordiging van kinderen in scheidingssituaties voorschrijft. Het IVRK stelt dat kinderen hun mening zowel rechtstreeks als via een vertegenwoordiger moeten kunnen overbrengen, en dat deze mening serieus wordt meegewogen. General Comments, de Raad van Europa, de internationale literatuur en uitspraken van het VN-Kinderrechtencomité en EHRM benadrukken dat de stem van het kind niet mag worden overschaduwd door de interpretatie van de vertegenwoordiger. In gevallen waarin de opvatting van de vertegenwoordiger afwijkt van de wens van het kind, lijkt het 'tandem'-model, met zowel een guardian ad litem die de belangen vertegenwoordigt als een advocaat die de instructies van het kind volgt, goed tegemoet te komen aan de effectieve participatie en autonomie van het kind in lijn met het IVRK. Bij het indirect horen van het kind door een vertegenwoordiger moet namelijk worden voorkomen dat de vertegenwoordiging verandert in een vorm van belangenafweging zonder de eigen stem van het kind.

Hoofdstuk 3: De bijzondere curator in Nederland

In dit hoofdstuk staat de bijzondere curator centraal, die in Nederland op grond van artikel 1:250 BW kan worden benoemd als vertegenwoordiger van kinderen in scheidingssituaties. Daarbij wordt ingegaan op de gronden voor benoeming en de beoogde rol. Hiertoe wordt de meest recente Leidraad uit 2024 vergeleken met de vorige versie uit 2014. Ook worden de bevindingen uit recente Nederlandse literatuur, rapporten en onderzoeken uiteengezet, waarin onder andere voorstellen worden gedaan om de functie van de bijzondere curator in scheidingszaken verder te verbeteren.

3.1 De bijzondere curator ex artikel 1:250 BW

Minderjarigen worden in beginsel vertegenwoordigd door hun gezaghebbende ouders.⁷² Als hun belangen botsen, kan de rechter een bijzondere curator benoemen die het kind in een civiele procedure vertegenwoordigt. Nederland kent twee typen bijzondere curatoren: één die wordt benoemd in afstammingszaken (artikel 1:212 BW) en één die optreedt in geval van een belangenconflict tussen ouders en kind in gezagskwesties (artikel 1:250 BW). In dit onderzoek staat de bijzondere curator uit artikel 1:250 BW centraal.

3.1.1. Artikel 1:250 lid 1 BW

De tekst van art. 1:250 lid 1 BW luidt als volgt:

“Wanneer in aangelegenheden betreffende diens verzorging en opvoeding, dan wel het vermogen van de minderjarige, de belangen van de met het gezag belaste ouders of een van hen dan wel van de voogd of de beide voogden in strijd zijn met die van de minderjarige, benoemt de rechtbank, (...), indien hij dit in het belang van de minderjarige noodzakelijk acht, daarbij in het bijzonder de aard van deze belangenstrijd in aanmerking genomen, op verzoek van een belanghebbende of ambtshalve een bijzondere curator om de minderjarige ter zake, zowel in als buiten rechte, te vertegenwoordigen.”

Gronden voor aanstelling

De bijzondere curator wordt benoemd om de minderjarige in en buiten rechte te vertegenwoordigen wanneer er sprake is van conflicterende belangen tussen de minderjarige en zijn wettelijke vertegenwoordiger(s). Dit conflict moet betrekking hebben op aangelegenheden rondom verzorging, opvoeding of het vermogen van de minderjarige. Het mag daarbij volgens de Hoge Raad niet gaan

⁷² Artikel 1245 lid 4 BW.

om alledaagse of algemene opvoedingsproblemen, maar moet gaan om substantiële conflicten van een zekere ernst die de belangen van het kind wezenlijk raken.⁷³ De benoeming van een bijzondere curator vindt slechts plaats indien de rechter dit in het belang van de minderjarige noodzakelijk acht, waarbij de aard van de belangenstrijd doorslaggevend is.⁷⁴ De Hoge Raad heeft in 2014 geoordeeld dat een belangenconflict zich niet alleen kan voordoen wanneer het kind en de met gezag belaste ouder(s) rechtstreeks tegenover elkaar staan, maar ook wanneer beide gezagdragende ouders onderling zodanig met elkaar in conflict zijn dat zij niet in staat zijn de belangen van de minderjarige te behartigen.⁷⁵ Dit doet zich met name voor in complexe scheidingssituaties. Een verzoek tot benoeming kan worden ingediend door het kind, (een van) de ouders, pleegouders of een gezinsvoogd. De rechter kan ook ambtshalve besluiten een bijzondere curator te benoemen.⁷⁶ Een bijzondere curator kan worden benoemd uit verschillende beroepsgroepen, zoals advocaten, psychologen of gedragsdeskundigen. De rechter wijst degene aan die hij in het specifieke geval geschikt acht, doorgaans een professional die voldoet aan de kwaliteitseisen van de Stichting BCN.⁷⁷

In of buiten rechte vertegenwoordigen

Uit de wettekst van artikel 1:250 BW volgt dat de bijzondere curator de minderjarige, zowel in als buiten rechte, vertegenwoordigt. Dit betekent dat de bijzondere curator in eerste instantie zal proberen om buiten rechte tot een oplossing te komen, bijvoorbeeld door te bemiddelen tussen kind en ouders.⁷⁸ In situaties waarin het kind in een scheidingsprocedure dreigt te worden ingezet als speelbal tussen de ouders, kan de bijzondere curator een bemiddelende rol op zich nemen, waarbij hij de belangen van het kind voorop stelt.⁷⁹ Hij kan helpen een ouderschapsplan op te stellen en de mening van het kind naar de ouders over te brengen.⁸⁰ Wanneer dit niet tot het gewenste resultaat leidt, kan de bijzondere curator het kind in rechte vertegenwoordigen.⁸¹ Dit betekent dat hij een procedure ten behoeve van het kind kan voeren.⁸²

⁷³ HR 4 februari 2005, ECLI:NL:HR:2005:AR4850, r.o. 3.4.2.

⁷⁴ *Kamerstukken II* 1992/93, 23012, nr. 3, p. 11, 12; zie ook Punselie, in: *GS Personen- en familierecht*, art. 1:250 BW, aant. 7, (online bijgewerkt tot 20 maart 2025).

⁷⁵ Punselie, in: *GS Personen- en familierecht*, art. 1:250 BW, aant. 2, (online bijgewerkt tot 20 maart 2025); zie ook HR 5 december 2014, ECLI:NL:HR:2014:3535, par. 3.7.3.

⁷⁶ Punselie, in: *GS Personen- en familierecht*, art. 1:250 BW, aant. 2, (online bijgewerkt tot 20 maart 2025).

⁷⁷ *Idem*, aant. 6.

⁷⁸ Ter Haar & Bruning, in: *T&C BW*, art. 1:250 BW (online bijgewerkt tot 1 september 2025), p. 5.

⁷⁹ *Kamerstukken I* 2008/09, 30145, nr. E, p. 1.

⁸⁰ Punselie, in: *GS Personen- en familierecht*, art. 1:250 BW, aant. 12, (online bijgewerkt tot 20 maart 2025).

⁸¹ HR 4 februari 2005, ECLI:NL:HR:2005:AR4850, r.o. 3.4.1.

⁸² *Kamerstukken II* 2006/07, 30145, nr. 6, p. 22.

3.1.2. Bedoeling van de wetgever

Uit de wetsgeschiedenis blijkt dat artikel 1:250 BW aanvankelijk vooral was bedoeld voor vermogensrechtelijke belangentegenstellingen.⁸³ Bij de invoering in 1995 is het toepassingsbereik bewust uitgebreid tot belangenconflicten inzake verzorging en opvoeding, waaronder ook immateriële conflicten.⁸⁴ In 2003 gaf de minister van Justitie aan dat een afzonderlijke rechtsingang voor minderjarigen niet nodig werd geacht, omdat vertegenwoordiging via de ouders of een bijzondere curator afdoende bescherming zou bieden.⁸⁵ Dit werd in de praktijk (te) weinig ingezet. Daarom werd met de wetwijziging van 1 maart 2009 mogelijk dat de rechter ook tijdens een lopende procedure een bijzondere curator kan benoemen, met name met het oog op scheidings- en omgangszaken.⁸⁶ De minister van Justitie benadrukte daarbij dat de bijzondere curator een bemiddelende rol kan spelen en de stem van het kind, vooral richting de ouders, kan laten horen.⁸⁷ Met deze wetwijziging kwam de ontwikkeling van de figuur van de bijzondere curator in stroomversnelling om de rechtspositie van het kind te versterken.⁸⁸

3.2 De Leidraad

In een specifieke zaak kan de rechtbank aangeven wat er van de bijzondere curator wordt verwacht door een concrete taakomschrijving op te stellen. In 2014 werd de *Leidraad werkwijze en verslag bijzondere curatoren ex artikel 1:250 BW* opgesteld, zodat de werkwijze van bijzondere curatoren hierop kon worden afgestemd en in alle zaken consistent kon worden toegepast. In 2024 is deze Leidraad geactualiseerd. De belangrijkste uitgangspunten en wijzigingen worden hieronder uiteengezet.

3.2.1. Doel van de Leidraad

In de Leidraad is te lezen wat er van de benoemde bijzondere curator in 250-zaken wordt verwacht.⁸⁹ De Leidraad benadrukt dat de rechtbank of het gerechtshof de rolinvulling bij de aanstelling van de bijzondere curator zo concreet mogelijk moet beschrijven.⁹⁰ In scheidingssituaties kan de bijzondere curator volgens de Leidraad een rol spelen bij het opstellen van het ouderschapsplan.⁹¹ De Leidraad benadrukt daarnaast dat de bijzondere curator ervoor moet zorgen dat het kind zich

⁸³ *Kamerstukken II* 1992/93, 22855, nr. 3, p. 12; zie ook HR 4 februari 2005, ECLI:NL:HR:2005:AR4850, r.o. 3.4.1.

⁸⁴ *Idem*, p. 11.

⁸⁵ *Kamerstukken II* 2003/04, 29200-VI, nr. 116, p. 3.

⁸⁶ *Kamerstukken I* 2007/08, 30145, nr. E, p. 1; zie ook Punselie, in: *GS Personen- en familierecht*, art. 1:250 BW, aant. 12, (online bijgewerkt tot 20 maart 2025).

⁸⁷ *Kamerstukken II* 2006/07, 30145, nr. 6, p. 22.

⁸⁸ Van Teijlingen-Pover, Pieters & Hendriks, *REP* 2020/6/505, p. 1.

⁸⁹ De Rechtspraak 2014a, p. 1.

⁹⁰ De Rechtspraak 2024a, p. 1.

⁹¹ *Idem*.

gehoord voelt en dat diens belangen zichtbaar worden meegewogen in het conflict.⁹² Van hem wordt verwacht dat hij zijn rol en de gang van zaken bij de rechtbank of gerechtshof op een leeftijdsadequate manier uitlegt, aangeeft dat hij ook met ouders of derden zal spreken en zijn neutrale, onafhankelijke positie benadrukt.⁹³ Omdat hij een andere positie heeft dan een advocaat, verschijnt hij daarbij niet in toga.⁹⁴

Opvallend is dat in de Leidraad staat dat in een lopende procedure de bijzondere curator het kind ondersteunt en de mening van het kind naar voren brengt richting de ouders dan wel voogd(en).⁹⁵ Over het tot uitdrukking laten komen van de exacte stem van het kind richting de rechter, blijft de Leidraad stil. Wel dient het verslag van de bijzondere curator een weergave van de gesprekken en bevindingen te bevatten, aangevuld met een onderbouwd standpunt over het verzoek of verweer.⁹⁶

3.2.2. Verschil in taakomschrijving (2014 versus 2024)

Ondersteuner van het kind

In de Leidraad van 2014 wordt de bijzondere curator primair omschreven als bemiddelaar, die via gesprekken met de minderjarige en diens ouders het conflict zonder tussenkomst van de rechter probeert op te lossen.⁹⁷ In de Leidraad van 2024 is deze formulering gewijzigd. De ‘bemiddelende rol’ is vervangen door een ‘ondersteunende rol’, met name in situaties waarin een procedure aanhangig is.⁹⁸ Deze wijziging laat een verschuiving in taakopvatting zien in Nederland: van bemiddelaar tussen ouders en kind naar ondersteuner van het kind, gericht op het behartigen van diens belangen binnen de procedure. De bijzondere curator is er in de eerste plaats dus voor het kind.

Contact met het kind

Een ander verschil tussen de Leidraad van 2014 en die van 2024 is het contact met de minderjarige. Waar in 2014 was bepaald dat in beginsel een persoonlijk gesprek nodig is met kinderen vanaf twaalf jaar, schrijft de Leidraad van 2024 voor dat de bijzondere curator in alle gevallen contact moet hebben met het kind.⁹⁹ Voor minderjarigen van acht jaar of ouder geldt daarbij dat altijd een persoonlijk gesprek dient plaats te vinden.¹⁰⁰ Daarnaast bevat de nieuwe Leidraad bepalingen over het kindgesprek bij de rechtbank of het gerechtshof: kinderen van twaalf jaar en ouder worden

⁹² De Rechtspraak 2024a, p. 2.

⁹³ *Idem*.

⁹⁴ *Idem*, p. 4.

⁹⁵ *Idem*, p. 1.

⁹⁶ *Idem*, p. 2.

⁹⁷ De Rechtspraak 2014a, p. 11.

⁹⁸ De Rechtspraak 2024a, p. 1.

⁹⁹ De Rechtspraak 2014a, p. 11; zie ook De Rechtspraak 2024a, p. 1.

¹⁰⁰ De Rechtspraak 2024a, p. 1.

uitgenodigd indien zij nog niet zijn gehoord, maar ook jongere kinderen kunnen worden uitgenodigd. De bijzondere curator kan dit zelf ook verzoeken wanneer dit in het belang van het kind is, zodat de stem van het kind duidelijk in de procedure naar voren komt.¹⁰¹

De functie afgebakend

In de Leidraad van 2024 is de functie van de bijzondere curator strikter gescheiden van die van de advocaat. Indien de bijzondere curator namens de minderjarige een verzoek in wil dienen, dan zal hij een advocaat moeten inschakelen.¹⁰² In de Leidraad is apart opgenomen dat de bijzondere curator advies uitbrengt aan de rechter, wat in de Leidraad van 2014 niet opgenomen was.¹⁰³ De termijn voor het indienen van het verslag is verruimd van maximaal vier weken naar een periode van vier tot acht weken.¹⁰⁴

3.3 De ontwikkeling van de bijzondere curator

De rol van de bijzondere curator heeft in Nederland de afgelopen jaren steeds meer aandacht gekregen en heeft een groeispurt van jewelste ondergaan.¹⁰⁵ In dat kader zijn verschillende rapporten, adviezen en pilots verschenen die in deze paragraaf uiteen worden gezet.¹⁰⁶ Ook wordt de discussie in de Nederlandse literatuur belicht over de huidige rolinvulling van de bijzondere curator in scheidingszaken.

3.3.1. Nederland in beweging

De effectiviteit van de bijzondere curator stond in 2012 centraal in het adviesrapport van de Kinderombudsman. Het rapport wees erop dat de bijzondere curator (te) weinig bekend was en de eisen waaraan de bijzondere curator moet voldoen nergens vastgesteld waren.¹⁰⁷ In reactie hierop ontwikkelde het Landelijk Overleg Vakinhoud Familie- en Jeugdrecht (hierna: LOVF) in 2014 het *Werkproces benoeming bijzondere curator o.g.v. art. 1:250 BW*, zodat rechters de bijzondere curator op een uniforme manier kunnen aanstellen en bijzondere curatoren op dezelfde wijze te werk gaan.

Een in 2015 uitgevoerde pilot toonde aan dat gedragsdeskundigen in complexe scheidingszaken geschikt zijn om als bijzondere curator op te treden.¹⁰⁸ Bovendien bleek dat zij in veel gevallen vaker

¹⁰¹ De Rechtspraak 2024a, p. 3.

¹⁰² De Rechtspraak 2024a, p. 1, 2.

¹⁰³ *Idem*, p. 2.

¹⁰⁴ De Rechtspraak 2014a, p. 13; zie ook De Rechtspraak 2024a, p. 3.

¹⁰⁵ Pieters, *FJR* 2022/26, p. 10.

¹⁰⁶ Ter Haar & Bruning, in: T&C BW, art. 1:250 BW (online bijgewerkt tot 1 september 2025).

¹⁰⁷ Kinderombudsman 2012, p. 15, 22.

¹⁰⁸ Valenkamp, Sondorp & Van Montfoort, *Research Memoranda* 2017, p. 144, 145.

tot een oplossing van het geschil kwamen dan advocaten die deze functie vervulden. Het LOVF pleitte daarom in 2016 voor het inzetten van gedragskundigen als bijzondere curatoren. Om de kwaliteit verder te borgen, werd eind 2017 de Stichting Bijzondere Curator Nederland opgericht.¹⁰⁹ Deze stichting stelt eisen aan opleiding, achtergrond en deskundigheid.¹¹⁰

De recente verlaging van de leeftijd waarop kinderen standaard door de rechter worden gehoord van twaalf naar acht jaar, sluit aan bij de inzichten dat kinderen al op jonge leeftijd in staat zijn hun mening te uiten.¹¹¹ De aandacht voor kinderparticipatie en het centraal stellen van het kind in procedures nam sindsdien verder toe. Het WODC-rapport *Kind in Proces* uit 2020 doet aanbevelingen om de rechtspositie van kinderen in het personen- en familierecht te versterken.¹¹² Het rapport gaat in op het belang van een ondersteuner van het kind voor, tijdens en na een procedure aangezien kinderen in Nederland procesonbekwaam zijn.¹¹³ De aanbevelingen zijn erop gericht de mogelijkheden wanneer een bijzondere curator benoemd wordt te verruimen zodat deze vaker ingezet wordt en om de rol van de bijzondere curator scherper af te bakenen als ondersteuner in de procedure en vertegenwoordiger van de stem van het kind.¹¹⁴

3.3.2. Discussie over de rol van de bijzondere curator

De Leidraad beschrijft dat de bijzondere curator primair een ondersteunende rol vervult: hij moet de belangen van het kind belichten, zorgen dat het kind zich gehoord voelt en de rechtbank adviseren.¹¹⁵ In de literatuur bestaat discussie of het, met het oog op kinderparticipatie, wenselijk is dat de bijzondere curator deze taken tegelijk vervult.

Vershil bijzondere curator en Raad voor de Kinderbescherming

In de literatuur wordt vaker gesproken over wat de meerwaarde van de bijzondere curator is ten opzichte van andere spelers in het veld, zoals de Raad voor de Kinderbescherming. Pieters benoemt dat het verschil erin zit in dat een raadsonderzoek zich voordoet wanneer er zorgen zijn over de ontwikkeling van het kind, terwijl de bijzondere curator erop is gericht om het belangenconflict op te lossen.¹¹⁶ Waar de Raad protocollair werkt en uitsluitend advies geeft, is de bijzondere curator niet gebonden aan protocollen en mag eigen interventies inzetten.¹¹⁷ Daarnaast richt de bijzondere curator zich alleen op het centraal stellen van het kind en handelt vanuit het perspectief van het

¹⁰⁹ Klankbordgroep bijzondere curator 2016

¹¹⁰ Zie www.stichtingbcn.nl.

¹¹¹ Zie voor deze wijziging procesreglementen familie- en jeugdrecht rechtbanken van 30 juni 2025 (Stcrt. 2025, 20714).

¹¹² Bruning e.a. 2020, p. 7.

¹¹³ *Idem*, p. 10.

¹¹⁴ *Idem*, p. 263.

¹¹⁵ De Rechtspraak 2024a, p. 2.

¹¹⁶ Pieters, *FJR* 2017/38, p. 6.

¹¹⁷ *Idem*; zie ook Pieters, *FJR* 2022, p. 8.

kind.¹¹⁸ Pieters benadrukt hierbij ook dat de bijzondere curator in scheidingen het meest voor de hand liggende instrument is om de stem van het kind naar voren te brengen en deze centraal te stellen.¹¹⁹

Taken combineren onwenselijk?

Doek vroeg zich in 2017 af of de bijzondere curator in de praktijk werkelijk een onafhankelijke vertegenwoordiger en belangenbehartiger van het kind is of eerder een instrument van de rechtbank is geworden.¹²⁰ Hij is van mening dat de omschrijving in de Leidraad van de bijzondere curator als belangenbehartiger impliceert dat de bijzondere curator ervoor zorgt dat het kind zich gehoord voelt, maar tegelijkertijd zijn eigen oordeel vormt over de belangen van het kind.¹²¹ Dit staat volgens hem haaks op artikel 1:250 BW, die de bijzondere curator als vertegenwoordiger van het kind kwalificeert.¹²² Een vertegenwoordiger moet in zijn ogen ervoor moeten zorgen dat de mening van de minderjarige zo duidelijk mogelijk aan de orde komt in de procedure, ook al zou die mening naar zijn oordeel niet in het belang van de minderjarige zijn. Het is namelijk volgens hem niet de bedoeling dat de bijzondere curator de mening van het kind beïnvloedt, zodat dit beter past in de belangenstrijd tussen de ouders.¹²³

Ook Lieber merkt op dat de bijzondere curator in de praktijk steeds meer lijkt te functioneren als een door de rechter ingeschakelde deskundige, in plaats van als belangenbehartiger of procesondersteuner van het kind.¹²⁴ De bepalingen in de Leidraad over het opstellen van een verslag sluiten volgens hem nauwer aan bij de regels voor een onpartijdige deskundige in de zin van artikel 194 Rv, dan bij die voor een vertegenwoordiger.¹²⁵

De kritiek van Doek en Lieber weerspiegelt ook de internationale visie zoals neergelegd in paragraaf 96 van General Comment 14 van het VN-Kinderrechtencomité. Daarin wordt onderstreept dat een kind in procedures waarin zijn belangen worden vastgesteld, recht heeft op zowel een wettelijke vertegenwoordiger als een aparte vertegenwoordiger van zijn mening wanneer sprake is van een belangenconflict. Het combineren van deze rollen acht het Comité daarom onwenselijk. Opmerkelijk is dat in de recente Leidraad van 2024 expliciet is toegevoegd dat de bijzondere curator advies geeft aan de rechtbank. Kritisch gezien wordt daarmee het risico vergroot dat de bijzondere curator steeds

¹¹⁸ Pieters, *FJR* 2017/38, p. 8.

¹¹⁹ *Idem*, p. 6.

¹²⁰ Doek 2017, p. 221, 231.

¹²¹ *Idem*, p. 231.

¹²² *Idem*.

¹²³ *Idem*.

¹²⁴ Lieber, *FJR* 2020/55, p. 7.

¹²⁵ *Idem*.

meer fungeert als adviseur van de rechtbank, in plaats van als vertegenwoordiger van het kind om diens positie in de procedure te versterken.

De kracht van een breed inzetbare bijzondere curator

De Kinderombudsman benadrukte in 2012 een breder perspectief. Volgens haar zit juist de meerwaarde van de bijzondere curator in het feit dat hij boven alles de belangen van het kind kan afwegen, zowel diens belangen als diens stem kan achterhalen en deze duidelijk naar voren kan brengen.¹²⁶ Doordat de bijzondere curator niet gebonden is aan andermans belangen, protocollen of andere beperkingen zoals andere professionals wel zijn, kan hij handelen zoals in het specifieke geval nodig is.¹²⁷ In deze visie gaat het minder om het letterlijk overbrengen van de mening van het kind, en meer om het vermogen van de bijzondere curator om de belangen zorgvuldig af te wegen en over te brengen.

Pieters sluit daarbij deels aan en benadrukt vanuit de praktijk dat de bijzondere curator van grote waarde kan zijn om de positie van het kind te verduidelijken, versterken of om vastgelopen gezagsconflicten te doorbreken.¹²⁸ Een principiële discussie over de precieze juridische rol van de curator is interessant, maar de praktijk heeft volgens hem vooral behoefte aan een instrument dat snel en doelgericht kan worden ingezet in het belang van het kind.¹²⁹ Pieters pleit daarom voor een herformulering van artikel 1:250 lid 1 BW, gebaseerd op General Comment 14, waardoor de bijzondere curator in meer situaties kan worden benoemd. Hierin staat dat de bijzondere curator kan worden benoemd zodra de belangen van de minderjarige nader moeten worden bepaald of wanneer sprake is van een (potentieel) belangenconflict.¹³⁰ Het overbrengen van de mening van het kind komt hier niet in terug.

Geboden oplossingen

In de praktijk wordt dus veel van de bijzondere curator verwacht. Ouders verkeren vaak in een langdurig en onoplosbaar conflict, soms met huiselijk geweld en psychische problematiek, terwijl het kind zich daartussen 'in de knel' bevindt.¹³¹ Dit vraagt van de bijzondere curator zowel juridische kennis als gedragsdeskundige vaardigheden. In sommige situaties ligt het voor de hand dat een advocaat optreedt als bijzondere curator, bijvoorbeeld wanneer namens het kind een verzoek bij de rechtbank moet worden ingediend, of wanneer de mening van het kind moet worden overgebracht

¹²⁶ Kinderombudsman 2012, p. 50.

¹²⁷ *Idem.*

¹²⁸ Pieters, *FJR* 2022/26, p. 10.

¹²⁹ *Idem.*

¹³⁰ Pieters, *FJR* 2022/26, p. 11.

¹³¹ Van Teijlingen-Pover, Pieters & Hendriks, *REP* 2020/6/505, p. 2.

naar de rechtbank. In andere gevallen is een gedragsdeskundige beter geschikt als bijzondere curator, bijvoorbeeld om het gedrag van het kind te observeren, een omgangsregeling te faciliteren of het kind te ondersteunen.¹³² Van Teijlingen, Pieters en Hendriks belichten een mogelijke oplossing voor dit spanningsveld: een duobenoeming, waarbij het kind twee bijzondere curatoren krijgt in conflictueuze en gecompliceerde scheidingssituaties zodat de rollen kunnen worden verdeeld.¹³³

Recent heeft Rechtbank Rotterdam laten zien dat deze benadering in de Nederlandse context niet alleen denkbaar is, maar ook uitvoerbaar. In een zaak met complexe problematiek benoemde de rechtbank twee bijzondere curatoren. Daarbij overwoog de rechtbank dat ‘het belangrijk is dat een bijzondere curator wordt aangewezen die de stem van de kinderen kan vertegenwoordigen’ en dat ‘vanwege de complexiteit van de problematiek het benoemen van een advocaat en een gedragswetenschapper als bijzondere curatoren wenselijk is’.¹³⁴ Hoewel de rechtbank in deze uitspraak nog geen expliciet onderscheid maakt in de daadwerkelijke rolinvulling van beide bijzondere curatoren, laat de motivering wel zien dat zij zich bewust is van het risico dat het combineren van taken met zich meebrengt.¹³⁵

In het WODC-rapport wordt een andere oplossing voor de rolinvulling van de bijzondere curator voorgesteld bij minderjarigen vanaf twaalf jaar. Het rapport adviseert dat de bijzondere curator in deze leeftijdsgroep niet zelf invulling zou moeten geven aan de belangen van het kind, maar enkel als advocaat de mening van de minderjarige zou moeten overbrengen.¹³⁶ Mol, Bou-Sfia en Huijer plaatsen vraagtekens bij dit voorstel. Zij betogen dat een verschil in taak van de bijzondere curator per leeftijdscategorie niet bijdraagt aan meer duidelijkheid voor het kind en andere procesdeelnemers.¹³⁷ Indien het wenselijk wordt geacht dat minderjarigen vanaf twaalf jaar direct worden vertegenwoordigd, dan zou dat volgens hen beter kunnen worden gerealiseerd door een apart persoon, bijvoorbeeld een advocaat.¹³⁸ Zij benadrukken dat het takenpakket van de bijzondere curator helder en afgebakend moet blijven en voor alle leeftijden hetzelfde.¹³⁹

¹³² Van Teijlingen-Pover, Pieters & Hendriks, *REP* 2020/6/505, p. 2, 3.

¹³³ *Idem*, p. 9.

¹³⁴ Rb. Rotterdam 18 augustus 2025, ECLI:NL:RBROT:2025:10284, par. 5.2.

¹³⁵ Vgl. Rb. Noord-Nederland 28 oktober 2022 ECLI:NL:RBNNE:2022:4133, par. 5.1 t/m 5.9, waar in een jeugdbeschermingszaak wel een explicietere scheiding van taken wordt benoemd.

¹³⁶ Bruning e.a. 2020, p. 264.

¹³⁷ Mol, Bou-Sfia & Huijer, *FJR* 2020/54, p. 9.

¹³⁸ *Idem*.

¹³⁹ *Idem*.

3.4 Tussenconclusie

De bijzondere curator ex artikel 1:250 BW is in Nederland bedoeld als vertegenwoordiger van het kind wanneer sprake is van een belangenconflict met de met gezag belaste ouder(s). In de loop der jaren is de invulling van deze rol verbreed: uit de Leidraad van 2024 blijkt dat de bijzondere curator niet langer enkel als bemiddelaar optreedt, maar ook als ondersteuner van het kind en adviseur van de rechtbank. Deze ontwikkeling lijkt de positie van het kind in procedures te versterken, maar roept tegelijkertijd ook vragen op over de rolinvulling van de bijzondere curator. Enerzijds moet hij de stem van het kind vertegenwoordigen en het kind ondersteunen; anderzijds wordt van de bijzondere curator verwacht dat hij de belangen afweegt en de rechtbank adviseert. Het combineren van deze taken en het leveren van maatwerk wordt vaak als kracht van de bijzondere curator gezien, maar het brengt ook spanning met zich mee ten opzichte van zijn rol als ‘vertegenwoordiger’ van het kind en het waarborgen van diens participatierecht. In de literatuur worden oplossingen genoemd voor dit spanningsveld, zoals een duobenoeming in complexe zaken of een andere taakafbakening enkel gericht op het vertegenwoordigen van de mening van het kind bij kinderen vanaf 12 jaar.

Hoofdstuk 4: De rol van de bijzondere curator in de praktijk

In de voorgaande hoofdstukken zijn het internationale kader en de Nederlandse wet- en regelgeving uiteengezet. De mate waarin de rol van de bijzondere curator in scheidingssituaties in Nederland aansluit bij de participatierechten van het kind zoals vastgelegd in het IVRK, hangt niet alleen af van de wetgeving en het beleid, maar ook van de manier waarop deze in de praktijk wordt toegepast. Daarom worden in dit hoofdstuk de resultaten gepresenteerd van een kwalitatief empirisch onderzoek naar de rol van de bijzondere curator in scheidingssituaties.

4.1. Onderzoeksmethode

In oktober en november 2025 is kwalitatief empirisch onderzoek uitgevoerd naar de rol van de bijzondere curator ex art. 1:250 BW in scheidingssituaties in Nederland. Daartoe zijn tien semi-gestructureerde interviews afgenomen met bijzondere curatoren die, momenteel of in het verleden, als bijzondere curator in scheidingszaken optreden. De gesprekken zijn gevoerd aan de hand van een vooraf opgestelde vragenlijst (**bijlage 1**). Alle respondenten ontvingen de vragenlijst vooraf, lazen deze ter voorbereiding en gaven toestemming via een toestemmingsformulier voor het opnemen van de interviews met een audiorecorder (**bijlage 2**). De opnames zijn vervolgens getranscribeerd en versleuteld opgeslagen. De respondenten zullen anoniem blijven.

Selectie van respondenten

Het aantal van tien respondenten is bewust gekozen om een breed en genuanceerd beeld te krijgen van zowel de werkwijze van de bijzondere curator als van hun visie op hun rol. De deelnemers zijn werkzaam in vijf verschillende provincies. Van hen hebben twee een achtergrond als mediator, drie als psycholoog, twee als advocaat en drie als advocaat-mediator. De werkervaring van de respondenten als bijzondere curator ex art. 1:250 BW loopt uiteen van één tot vijftien jaar.

Dataverzameling en -analyse

Voor de analyse zijn de transcripties stapsgewijs gecodeerd, in lijn met de methode van Boeije. In de eerste fase is open gecodeerd: hierbij zijn labels toegekend die zo dicht mogelijk bij de letterlijke uitspraken van de respondenten bleven, waarbij de opgestelde topiclijst richting gaf (**bijlage 3**).¹⁴⁰ Vervolgens is er in de tweede fase gezocht naar connecties tussen vergelijkbare codes en zijn deze geordend door axiaal te coderen.¹⁴¹ In de derde, selectieve fase zijn de relaties tussen de categorieën

¹⁴⁰ Boeije 2010, p. 96.

¹⁴¹ *Idem*, p. 108.

onderzocht om hoofdthema's en terugkerende patronen en gemeenschappelijke visies te identificeren.¹⁴² Citaten van de respondenten zijn anoniem opgenomen in de tekst.

Meerwaarde en beperkingen

De selectie van tien respondenten uit vijf verschillende provincies en uiteenlopende beroepsachtergronden dragen bij aan de variatie van de verkregen data. De interviews waren erop gericht inzicht te verkrijgen in hoe bijzondere curatoren hun taak in de praktijk vormgeven, hun ervaringen met de dubbele functie als vertegenwoordiger van het kind en adviseur van de rechtbank en hoe zij in dat kader invulling geven aan de participatierechten van het kind. Daarnaast is aandacht besteed aan het in kaart brengen van terugkerende knelpunten, succesvolle werkwijzen en mogelijke verbeterpunten voor een meer kinderrechten conforme uitvoering van de functie.

Ondanks de meerwaarde van de gekozen methode zijn er beperkingen. Ten eerste beperkt het gekozen aantal respondenten (n = 10) de generaliseerbaarheid naar de gehele praktijk van bijzondere curatoren in Nederland. De bevindingen worden daarom als inzichtgevend en verkennend gebruikt, niet als statistisch representatief. Ten tweede bestaat het risico van sociaal wenselijke antwoorden en recall-bias: respondenten kunnen hun werkwijze meer consistent of meer in lijn met kinderrechten beschrijven dan dit in de dagelijkse praktijk daadwerkelijk het geval is. Om dit risico te beperken zijn open, neutrale vragen gesteld en is doorgevraagd op concrete voorbeelden.¹⁴³

4.2. De interviews

4.2.1. Werkwijze

De respondenten werd gevraagd wat de eerste stap is die zij zetten na hun benoeming in een scheidingssituatie. Het merendeel (negen van de tien) geeft aan te beginnen met een gesprek met het kind.

“De eerste stap die ik zet, is een kaartje of een briefje sturen aan het kind waarin staat dat ik ben benoemd door de rechtbank en dan leg ik leeftijdsadequaat uit wat ik ga doen en dat ik er voor het kind ben.”¹⁴⁴

¹⁴² Boeije 2010, p. 114.

¹⁴³ Zie ook Van Capelleveen 2025, p. 246 onder verwijzing naar Beyens, Kennes & Tournel 2016.

¹⁴⁴ Respondent J.

“In eerste instantie worden ouders geïrriteerd als ze hun zegje niet uitgebreid mogen doen, maar naderhand vinden ze het vaak fijn, omdat het proces duidelijk is en het kind centraal staat.”¹⁴⁵

Één bijzondere curator kiest ervoor om eerst met de ouders te spreken, om inzicht te krijgen in de gezinssituatie en mogelijke beïnvloeding van het kind. Dit kan volgens deze respondent helpen om het gesprek met het kind beter te kunnen afstemmen en ouderonthechting of parentificatie te signaleren.

“Ik spreek eerst met iedere ouder apart, ongeveer vier tot vijf uur. Dat doe ik omdat het heel belangrijk is om de ouder te leren kennen en gelegenheid te bieden om alles te vertellen wat ze kwijt willen en hierop te reflecteren, de ouders zijn namelijk altijd de schakelende factor. Deze gebeurtenissen ga ik vervolgens toetsen bij de kinderen. Ik krijg dan een indicatie of het kind vrij zijn mening kan geven of dat het in de loyaliteit wordt beïnvloed.”¹⁴⁶

Het gesprek met het kind

Na de voorbereidende stappen volgen de gesprekken met het kind. Sommige bijzondere curatoren spreken elk kind afzonderlijk, terwijl anderen eerst broertjes en zusjes gezamenlijk spreken. Meerdere respondenten geven aan speelse en visuele methoden te gebruiken, bijvoorbeeld vanuit een systeemtherapeutische achtergrond. Zo wordt het babbelspel ingezet om ‘de interactie tussen de kinderen te observeren’, of happy stones om de opstelling van de familie neer te zetten wat ‘behulpzaam is om aan ouders te kunnen laten zien wat de belevingswereld van het kind is’.

Betrokken bij de procedure

Uit de interviews blijkt dat de betrokkenheid bij het kind per bijzondere curator varieert. Zo geeft de helft van de respondenten aan geregeld mee te gaan naar een kindgesprek met de rechter. Ook varieert het aantal standaard gesprekken met een kind in een echtscheidingszaak van één tot vijf. Daarnaast verschilt het met wie de curator spreekt: sommigen betrekken naast de ouders ook andere volwassenen uit de omgeving van het kind, zoals grootouders, leerkrachten en huisartsen. Volgens de helft van de respondenten is het bovendien belangrijk om de beschikking van de rechtbank samen met het kind door te nemen, zodat het kind ‘gedurende de hele procedure wordt begeleid en ondersteund’.

¹⁴⁵ Respondent A.

¹⁴⁶ Respondent D.

Samenvattend begint het merendeel van de respondenten (negen) met een gesprek met het kind om diens positie direct centraal te zetten. De werkwijze en betrokkenheid van de respondenten varieert vervolgens sterk, onder andere in het aantal gesprekken en in de nabespreking van de beschikking met het kind.

4.2.2. Invulling van de rol

Aan de bijzondere curatoren is gevraagd hoe zij hun eigen rol ervaren. Allereerst werd de open vraag gesteld hoe zij hun rol als bijzondere curator omschrijven in de praktijk en wat zij als hun kerntaak zien. Hierop antwoordden zeven bijzondere curatoren heel stellig dat dit het vertegenwoordigen van de stem van het kind is.

“De stem van het kind naar voren brengen, dat is mijn kerntaak. Ik zit niet in mijn rol als advocaat, ik zit niet in mijn rol als mediator, ik moet echt de stem vanuit het kind naar voren brengen bij de rechter zodat hij een besluit kan nemen.”¹⁴⁷

In dat kader gaven de respondenten aan dat het vertegenwoordigen van de mening van het kind samenhangt met deze mening vertalen naar het belang van het kind, om zo te proberen dat ‘de belangen en wensen samen een vorm vinden’.

“Ik denk dat verder dat de kerntaak een beetje tweeledig is: ik denk dat het van belang is dat je de stem van het kind laat horen en ouders een spiegel voorhoudt door aan te geven wat het kind zegt, maar ik denk ook dat het van belang is dat je iets aangeeft over het belang van het kind.”¹⁴⁸

“Om die stem te kunnen vertegenwoordigen, moet je die ook kunnen duiden. (...) “Dit is wat het kind zegt, maar daar hoor ik dus in dat hij dit en dit nodig heeft.” Dat valt voor mij onder de vertegenwoordiging van de stem van het kind.”¹⁴⁹

Ook werd genoemd door de respondenten dat het een belangrijk doel is om de mening van het kind richting de ouders naar voren te brengen, ervoor te zorgen dat het kind zich gehoord voelt en te luisteren naar het kind. Één respondent vertelde bijvoorbeeld hoe een meisje jarenlang dacht dat zij het huwelijk van haar ouders moest redden. Door dit bespreekbaar te maken tegenover haar ouders, kon ze ‘eindelijk weer kind zijn’.

¹⁴⁷ Respondent B.

¹⁴⁸ Respondent I.

¹⁴⁹ Respondent A.

Vier functies in de praktijk

Vervolgens werd de respondenten de vraag gesteld om over de onderstaande functies op een schaal van 1 tot en met 5 aan te geven in hoeverre zij het belangrijk vinden om deze uit te voeren in de praktijk:

- Belangenbehartiger van het kind
- Vertegenwoordiger van de stem van het kind
- Ondersteuner van het kind
- Adviseur van de rechtbank

In de onderstaande heatmap zijn de antwoorden van de respondenten schematisch weergegeven:

	Belangenbehartiger	Vertegenwoordiger stem van het kind	Ondersteuner van het kind	Adviseur van de rechtbank
A	5	5	5	3
B	5	5	5	5
C	5	5	5	5
D	5	5	5	5
E	5	5	2	3
F	5	1	4	5
G	5	5	5	3
H	5	5	4	1
I	4	5	2	4
J	5	5	5	5

Bij deze vraag gaven acht bijzondere curatoren aan dat ze het lastig vonden om de functies te onderscheiden, omdat ze dit voor hun gevoel ‘alle vier uitoefenen in de praktijk, afhankelijk van waar het kind behoefte aan heeft’. Meerdere bijzondere curatoren gaven aan dat deze functies ‘bij het uitoefenen wel kunnen botsen’.

“Een kind wordt natuurlijk gevoed door wat het ervaart van zijn ouders en de omstandigheden daaromheen. Maar er kan verschil zitten tussen wat een kind zegt te willen en wat goed voor het kind is en daar moet ik rekening mee houden en dat is vaak lastig.”¹⁵⁰

¹⁵⁰ Respondent C.

De uitkomst laat een opvallend consistent beeld zien: bijzondere curatoren hechten veel waarde aan hun rol als belangenbehartiger en vertegenwoordiger van de stem van het kind. Deze functies krijgen de hoogste score (meestal 5). Respondent F gaf als enige aan dat zij het vertegenwoordigen van de stem van het kind niet als kerntaak ziet en legt het accent meer op het duiden van het belang van het kind en de rechter hierover te adviseren. De functie ondersteuner van het kind werd ook hoog gewaardeerd, maar met meer variatie (score varieert tussen de 2 en 5). Meerdere respondenten gaven aan dat het ondersteunen van het kind automatisch gebeurt en ‘onderdeel is van de andere kerntaken’.

Adviseur van de rechtbank

De grootste spreiding is zichtbaar bij de functie adviseur van de rechtbank. Zes bijzondere curatoren vinden deze taak zeer belangrijk (score 5), terwijl anderen dit juist lager waarderen (scores tussen de 1 en 4). Zeven van de tien bijzondere curatoren gaven duidelijk bij de toelichting aan dat zij vinden dat advies bij hun functie hoort.

“Adviseur is wat ik ben. Aan het einde van de rit is het belang van het kind, het ervoor zorgen dat dit kind met zo min mogelijk ontwikkelingsbedreiging opgroeit, het belangrijkste. Meestal gaat de rechtbank ook mee in mijn advies.”¹⁵¹

Drie van de tien bijzondere curatoren vertelden dat zij juist van de adviserende rol wegblijven.

“Ik denk niet dat je een adviseur van de rechtbank bent. Kijk, dat je heel vaak natuurlijk wel dingen zegt waar een rechter op is aangeslagen, dat zit er vaak in. Maar de adviseur van de rechtbank is echt de Raad voor de Kinderbescherming.”¹⁵²

Deze drie respondenten zien zichzelf meer als ‘informatie van de rechtbank’ en geven aan dat er in die informatie vaak ‘impliciet een advies kan worden gelezen’.

“Natuurlijk word je door de rechter aangesteld omdat de rechter graag advies wil. Ik beschrijf heel duidelijk wat de situatie is. Vanuit mijn professie laat ik wel uitbreken wat ik daarvan vind, zonder dat ik daar een advies of verzoek van maak. Dus eigenlijk meer informerend dan adviserend. Vaak komt uit mijn verslag al wel naar voren wat er moet gebeuren voor een kind om die ontwikkelingsbedreiging op te heffen.”¹⁵³

¹⁵¹ Respondent D.

¹⁵² Respondent J.

¹⁵³ Respondent G.

Respondent G geeft hierbij een voorbeeld:

“Een kind dat een ouder niet wil zien en daar heel persistent in is. Ik zie aan zo'n kind dat, als er nu een omgangsregeling wordt opgelegd, hij daaraan kapot gaat omdat ouders zo slecht met elkaar omgaan. Maar vanuit de literatuur weet je ook dat als een kind geen goed contact heeft met beide ouders, dat ook een ontwikkelingsbedreiging is. Dus ik leg dan uit: “Ontwikkelingspsychologisch kan daarover worden gezegd dat... Maar voor dit kind kan ik me ook voorstellen dat... Dus zou het voor dit kind helpend zijn als...” Dan geef je impliciet het advies dat het kind er nog niet aan toe is en dus nog geen contactherstel moet plaatsvinden. Een goed verstaande rechter heeft nu genoeg informatie om te weten welke omgangsregeling opgelegd moet worden.”¹⁵⁴

Adviseur versus vertegenwoordiger van de stem van het kind

Aan de bijzondere curator is gevraagd of zij het spanningsveld tussen het vertegenwoordigen van de mening van het kind en het afwegen en naar voren brengen van diens belangen herkennen en hoe zij hier mee om gaan. Zeven van de tien respondenten gaven aan dit spanningsveld duidelijk te ervaren en het lastig te vinden hiermee om te gaan, met name in situaties waarin hun professionele inschatting van wat goed is voor het kind afwijkt van wat het kind zelf aangeeft. Zij communiceren in ieder geval duidelijk met het kind wanneer zij dit spanningsveld herkennen.

“Ja, zeker. Ik heb ook wel een tweetal kinderen gehad die daarom een beetje afhaakten.”¹⁵⁵

“Kinderen reageren dan niet blij. Ik heb nog nooit meegemaakt dat een kind daar begrip voor had.”¹⁵⁶

“Ik merk wel dat kinderen dit soms lastig vinden. “Je moet toch mij vertegenwoordigen?!” zeggen ze dan. Het geeft dus wel wat spanningsveld. Ik spreek dat dan vaak ook gewoon tegen de kinderen uit: “Ik vind het lastig dat ik straks iets over jou moet zeggen, terwijl ik eigenlijk gewoon wil zeggen wat jij zegt.” Maar mijn hoofd is nou eenmaal 48 en die van jou is 8. Dus misschien zeg ik wel iets tegen de rechter waar jij het niet mee eens bent, maar ik laat jou in ieder geval weten wat ik tegen de rechter zeg.”¹⁵⁷

¹⁵⁴ Respondent G.

¹⁵⁵ Respondent H.

¹⁵⁶ Respondent E.

¹⁵⁷ Respondent A.

Drie bijzondere curatoren geven aan dit spanningsveld niet als problematisch te ervaren, omdat zij expliciet richting het kind communiceren dat zij zowel diens mening aan de rechtbank zullen doorgeven als, los daarvan, hun eigen professionele beoordeling.

“Alles wat ik doe, schrijf ik op. Dus in mijn rapport zal ook staan, ik heb met het kind gesproken en ik heb aan het kind uitgelegd dat ... Ik blijf eerst bij de letterlijke woorden van het kind. Die stem van het kind vertolken en adviseren in het belang van het kind zijn twee rollen. Als je duidelijk maakt dat je die twee rollen hebt, dan ontstaat er geen rolverwarring voor het kind.”¹⁵⁸

Op de stoel van de rechter

Vier bijzondere curatoren gaven in dit kader uit zichzelf aan dat ze zich bewust zijn van het gevaar dat de bijzondere curator te veel op de stoel van de rechter dreigt te zitten doordat ze ‘getrokken worden naar de zittende magistratuur toe’.

“Ik ga niet over de grens heen om advies te geven waar het kind beter af is, want dan ben ik de rechter. Het is ook niet zo moeilijk om bij die taak te blijven, je staat gewoon naast het kind. Ik vind dat een hele comfortabele positie. Ik hoef niks tegenover de ouder te verantwoorden, ik moet de stem van het kind vertegenwoordigen.”¹⁵⁹

“Ik heb wel eens rechters die aan mij vragen: “Wat moet ik nu doen?” Dan zeg ik: “Dat is aan u, ik ga niet op uw stoel zitten.” Ik draag bouwstenen aan voor het besluit vanuit het perspectief van het kind.”¹⁶⁰

Samenvattend laten de uitkomsten zien dat bijzondere curatoren hun rol op uiteenlopende manieren invullen. Met name over de adviserende taak verschillen de opvattingen: sommigen beschouwen deze als een wezenlijk onderdeel van hun werk, terwijl anderen die rol juist vermijden en zichzelf vooral zien als informateur van de rechtbank om te voorkomen dat zij op de stoel van de rechter gaan zitten. Tegelijkertijd herkent de meerderheid in hun werk een spanningsveld tussen het vertegenwoordigen van de stem van het kind en het naar voren brengen van diens belang. Er is geen wezenlijk verschil in aanpak gevonden tussen respondenten met een juridische achtergrond en degenen met een gedragswetenschappelijke achtergrond.

¹⁵⁸ Respondent D.

¹⁵⁹ Respondent G.

¹⁶⁰ Respondent B.

4.2.3. Vormgeving van de rapportage

In de manier waarop de bijzondere curatoren aangeven hun rapportages vorm te geven, komen een aantal overeenkomsten naar voren. Alle tien de bijzondere curatoren schrijven in hun rapportage de letterlijke woorden van het kind op. Acht bijzondere curatoren geven hierbij aan dat ze altijd vragen aan het kind of ze alles mogen vertellen aan de rechtbank wat het kind heeft gezegd en dat ze zich vervolgens strikt aan het antwoord van het kind houden.

“Ik vraag altijd aan het kind wat ik mag zeggen tegen de rechter. Soms is dat een enkel dingetje niet. Dan zeg ik: “Oké, dat zeg ik dan niet. Hoe zal ik het wel zeggen? Want het is wel iets wat belangrijk is voor je.” Dus dan ga ik zoeken naar de behoefte en dan gaan we proberen het zo te formuleren dat het kind denkt: “Oké.””¹⁶¹

Twee bijzondere curatoren vinden het daarentegen onvermijdelijk om soms de rechter te informeren over zaken die het kind liever niet met de rechtbank wil delen.

“Aan het eind van het gesprek kijken we even wat ook tussen ons kan blijven. Maar ik kan niet alles tussen ons houden als de geheimen echt heel groot zijn. Dat blijft het lastigste natuurlijk.”¹⁶²

Vier bijzondere curatoren vinden het zelfs belangrijk om zodanig transparant te zijn, dat ze het verslag samen met het kind maken, zodat het kind precies weet wat er gecommuniceerd met de rechtbank gaat worden.

“Bij kinderen tussen de veertien en zeventien jaar maak ik soms de rapportages samen met hen. Dat is dan de enige manier om zo’n stukje regie terug te geven.”¹⁶³

Ruimte voor interpretatie in de vorm van advies

Alle bijzondere curatoren gaven aan veel vrijheid te ervaren in hun werkwijze.

“Soms is het zelfs zo dat ik pas bij het rapporteren denk: “Goh, wat waren de vragen eigenlijk ook alweer?” Ik ga namelijk vooral af op wat ik belangrijk vind: hoe kan ik het voor dit kind beter maken?”¹⁶⁴

¹⁶¹ Respondent B.

¹⁶² Respondent F.

¹⁶³ Respondent A.

¹⁶⁴ Idem.

Alle bijzondere curatoren gaven daarnaast aan gebruik te maken van interpretatie in hun verslag. De manier waarop ze dit doen, verschilt. De zeven curatoren die aangaven te adviseren, benadrukten dat zij in hun verslag ervoor zorgen dat er een 'duidelijk onderscheid is tussen de letterlijke bewoordingen van het kind en het advies van de bijzondere curator'. Zij beschrijven daarbij expliciet wanneer het kind een andere opvatting heeft dan zichzelf. Vier bijzondere curatoren gaven in dat kader aan dat zij bij hun advies ervoor zorgen dat ze dit baseren op wetenschappelijke (bijvoorbeeld ontwikkelingspsychologische) theorie.

*"Ik geef altijd exact door wat het kind zegt. Vervolgens trek ik mijn conclusies, dat is een ander verhaal. Ik ben als psycholoog heel goed getraind in het zodanig rapporteren dat het wetenschappelijk onderbouwd is en daar baseer ik mijn advies op."*¹⁶⁵

Ruimte voor interpretatie in de vorm van reflecties

Drie respondenten geven aan de ruimte voor interpretatie te gebruiken door de intrinsieke wens van het kind centraal te zetten. Zij geven daarbij alle drie aan 'zo dicht mogelijk bij de feiten en woorden van het kind te blijven' en 'voorzichtig te zijn met conclusies'. Deze respondenten vertelden dat zij vanuit het kindperspectief de vragen beantwoorden en ervoor zijn om de vertaalslag te maken vanuit de 'belevingswereld van kinderen' naar de 'volwassen wereld', zodat de rechter zodanig geïnformeerd is dat hij beslissingen kan maken. Dit doen zij, zo geven zij aan, door 'reflecties te geven op de vragen van de rechtbank vanuit het perspectief van het kind'.

*"Vervolgens geef ik reflecties. Dan maak ik de vertaalslag: "Kijk, dit hebben ze verteld en zo zou je dat kunnen duiden." Dus ja, die ruimte voor interpretatie is er."*¹⁶⁶

Deze respondenten geven aan dat deze ruimte voor interpretatie alsnog in de praktijk kan schuren. Respondent H vertelde dat kinderen soms boos of teleurgesteld reageren: "Ik dacht dat je er voor mij was, maar dat ben je niet."

*"Ik denk dat rechters in de vraagstelling heel goed moeten beseffen dat je bijvoorbeeld bij zo'n gezagsvraag eigenlijk als rechter moet vragen: "Wat betekent het voor het kind als een van de ouders het eenhoofdig gezag krijgt? En wat betekent het voor het kind als het gezag in stand blijft?" Dat zijn vragen waar een bijzondere curator wat mee kan."*¹⁶⁷

¹⁶⁵ Respondent D.

¹⁶⁶ Respondent H.

¹⁶⁷ Respondent H.

Samengevat gaven de respondenten aan in hun rapportages de letterlijke woorden van het kind los te formuleren van eigen interpretaties, maar de manier waarop zij die ruimte invullen verschilt. Sommigen formuleren expliciet een advies, anderen blijven dichter bij de feiten en geven reflecties vanuit het kindperspectief.

4.2.4. Mening over de Leidraad

Aan de bijzondere curatoren is gevraagd naar hun mening over twee belangrijke wijzigingen over de rol van de bijzondere curator in de recent aangepaste Leidraad van 2024.

Van primair ‘bemiddelende’ naar ‘ondersteunende’ rol

Zoals in hoofdstuk 3 beschreven, is de primaire functie van de bijzondere curator geherformuleerd in de recente Leidraad ten opzichte van de Leidraad uit 2014: ‘De bijzondere curator heeft primair een bemiddelende rol’ is vervangen door ‘primair een ondersteunende rol’. Negen van de tien bijzondere curatoren gaven aan dit als een verbetering te zien, omdat de term ‘bemiddelen’ volgens hen tot een misinterpretatie leidt.

“In het woord ‘bemiddelen’ zit een risico van misinterpretatie. Dan zou je dus afbreuk doen aan de wensen en belangen van de kinderen: dan ben je er niet meer primair voor de belangen van de kinderen, omdat je dan rekening moet houden met iedereen.”¹⁶⁸

“Ja, heel verstandig, want ouders gingen ook de bijzondere curator gebruiken als een soort bemiddelaar of mediator, wat voor veel verwarring zorgde voor het kind én ouders. Ik heb hier toen ook een gesprek over gehad met de opstellers van de eerste Leidraad en aangegeven dat de term ‘bemiddelen’ eruit moet.”¹⁶⁹

De term ‘adviseren’

Opvallend is dat in de Leidraad van 2024 is toegevoegd dat ‘de bijzondere curator de rechtbank adviseert’. Zeven bijzondere curatoren gaven aan dit als logisch te beschouwen omdat dit ‘al evident was’ voor hen was.

“Ja, ik vind het eigenlijk wel goed dat er staat dat de bijzondere curator de rechtbank adviseert. Zo zie ik het ook. Het verbaast me dat dat niet in de eerdere Leidraad stond. Want dat is inderdaad wel wat je doet, waarom je benoemd wordt.”¹⁷⁰

¹⁶⁸ Respondent C.

¹⁶⁹ Respondent H.

¹⁷⁰ Respondent E.

De drie bijzondere curatoren die eerder vertelden weg te blijven van de adviserende functie en vooral het kind laten spreken, waren het niet eens met deze wijziging. Respondent H formuleerde een aanbeveling voor het herformuleren van deze zin in de Leidraad: *"De bijzondere curator doet verslag van zijn bevindingen naar aanleiding van de beschikking gestelde vragen."*

Samenvattend vervangt de Leidraad van 2024 de primair bemiddelende rol van de bijzondere curator door een ondersteunende rol, wat door de meeste respondenten als een verbetering wordt gezien aangezien ze hierdoor primair naast het kind worden geplaatst. Daarnaast is expliciet toegevoegd dat de bijzondere curator de rechtbank adviseert, wat door de meerderheid logisch wordt gevonden. Drie curatoren vinden daarentegen dat de bijzondere curator niet mag adviseren.

4.2.5. Visie op kinderopparticipatie

Aan de bijzondere curatoren is gevraagd hoe zij ervoor zorgen dat kinderen zich gehoord voelen. Bijna alle bijzondere curatoren geven vanaf het begin aan iedereen duidelijk te maken dat zij er speciaal voor het kind zijn. Vier bijzondere curatoren gaven stellig aan dat kinderen zich altijd gehoord voelen wanneer zij als vertegenwoordiger optreden.

*"Ik heb dus echt vaak kinderen die zeggen: 'Jij bent de eerste die echt luistert.'"*¹⁷¹

*"Ik krijg het ook teruggekoppeld van ouders: 'Ik heb een heel ander kind. Hij is helemaal opgelucht. Hij heeft zich heel erg gehoord en gezien en ervaren. Pietje wilde je nog laten weten dat hij het zo fijn vindt dat hij een stem heeft gekregen en dat de rechter nu weet wat Pietje echt wil.'"*¹⁷²

Zes bijzondere curatoren gaven aan dat de kinderen die zij vertegenwoordigen zich vaak gehoord voelen, maar soms ook niet. Één hiervan gaf aan dit als een probleem te zien waar diegene vaker in het werk tegenaan loopt.

*"Niet altijd, want kinderen maken moeilijk onderscheid tussen gehoord worden en dat je doet wat zij willen."*¹⁷³

¹⁷¹ Respondent A.

¹⁷² Respondent G.

¹⁷³ Respondent E.

De bijzondere curator als ius standi van het kind

Aan de respondenten is gevraagd hoe zij tegen hun rol aankijken in relatie tot de participatierechten van het kind. Één respondent benoemt dat diegene zichzelf als essentieel beschouwt voor het waarborgen van de stem van het kind.

‘Mijn overtuiging is dat de bijzonder curator de enige handen en voeten is die Nederland heeft gegeven aan artikel 12 IVRK jo. 3 IVRK jo. General Comment 12 en 14. Nederland schiet tekort in het structureel ervoor zorgen dat de mening van het kind ertoe doet. Ik ben de enige ius standi van het kind. Ik moet ervoor zorgen dat het kind een stem krijgt.’¹⁷⁴

Alle bijzondere curatoren gaven aan dat het vertegenwoordigen van de stem van het kind een belangrijke taak is. Hun is gevraagd hoe zij ervoor zorgen dat de stem van het kind blijft staan wanneer zij in hun rapportage ook eigen interpretatie gebruiken over het belang van het kind. Zes respondenten antwoordden hierop dat ze transparant zijn tegenover het kind bij ander advies.

“Doordat ik de stem van het kind duidelijk weergeef, gaat er niks aan informatie aan verloren. De kinderen zien ook mijn verslagen nog. Het advies dat ik erbij geef is van een andere orde, omdat ik die ophang aan ontwikkeltaken. Hierin weeg ik de mening van het kind mee.”¹⁷⁵

Vier bijzondere curatoren gaven aan zich zorgen te maken om de participatierechten van het kind in scheidingszaken. De zorg werd geuit dat gedragsdeskundigen in de praktijk snel gedrag herkennen, dit gaan labelen en hier vervolgens advies over gaan geven, terwijl de taak van de bijzondere curator volgens hen moet zijn dat de stem van het kind over wordt gebracht naar de rechter.

“Ik adviseer niet expliciet. Ik kan me heel goed voorstellen dat mijn collega's vanuit een soort natuurlijke modus, geprogrammeerd als hulpverlener, direct advies geven. En ik moet ook bekennen dat ik in de loop van die tien jaar echt wel heb moeten leren om dat niet te doen.”¹⁷⁶

“Een diagnose mag je niet stellen als gedragsdeskundige. Je moet echt zo feitelijk mogelijk de dingen beschrijven en voorzichtig zijn met conclusies.”¹⁷⁷

¹⁷⁴ Respondent J.

¹⁷⁵ Respondent F.

¹⁷⁶ Respondent G.

¹⁷⁷ Respondent H.

“Je ziet het gevaar dat mensen zo overtuigd zijn van hun eigen theorieën, dat ze helemaal niet meer naar het kind luisteren.”¹⁷⁸

Respondent F pleit voor een systeem in Nederland waarbij we meer mét het kind praten en náár het kind luisteren, in plaats van alleen óver het kind te praten.

‘Ik vind het problematisch dat ik werk in een systeem waarvan ik vind dat de uitgangspunten niet kloppen. In de wet hebben we verankerd dat een kind als een object wordt gezien waarover wordt gesproken: “Ouders hebben recht op omgang met het kind.” Het is absurd dat een kind van 16 wel over euthanasie mag beslissen, maar dat we niet naar het kind luisteren die vertelt waar hij wil wonen. En hier zie je hoe belangrijk het is dat het IVRK veel meer invloed krijgt in de praktijk van de bijzondere curator. (...) Het is belangrijk dat kinderen geloofd worden wanneer ze aangeven doodsbang te zijn van de ene ouder. Het moet niet zo zijn dat kinderen niet gehoord worden omdat bijzondere curatoren er zo zeker van zijn dat het kind beïnvloed is en ze dus cognitief blind worden.’¹⁷⁹

Samenvattend zijn de meeste respondenten ervan overtuigd dat zij de stem van het kind waarborgen door de letterlijke woorden van het kind in hun verslag op te nemen en ervaren dat kinderen zich over het algemeen gehoord voelen. Tegelijkertijd wijzen enkele bijzondere curatoren op risico's voor de participatierechten, vooral wanneer bijzondere curatoren vanuit hun gedragswetenschappelijke expertise gedrag labelen, waardoor in sommige gevallen het gewicht van de mening van het kind al wordt beperkt voordat deze de rechtbank bereikt.

4.2.6. Beoogde verbeterpunten

De respondenten werd gevraagd welke verbeteringen volgens hen kunnen bijdragen aan de versterking van de participatierechten van het kind. Hiertoe werd gevraagd een voorbeeld te geven van een zaak waarin hun rol als bijzondere curator duidelijk toegevoegde waarde had en wanneer hun rol minder goed van pas kwam. Deze concrete voorbeelden zijn niet bruikbaar voor analyse, omdat ze geen betrekking hebben op de participatierechten van het kind en dus buiten de reikwijdte van dit onderzoek vallen. Aan de respondenten is vervolgens gevraagd naar hun visie op een duobenoeming van twee bijzondere curatoren, waarbij een advocaat en gedragsdeskundige samen worden benoemd in een zaak. Negen bijzondere curatoren gaven aan hier voorstander van te zijn, bijvoorbeeld omdat ‘het vierogenprincipe belangrijk is om in kaart te brengen wat er in het belang van het kind is’.

¹⁷⁸ Respondent J.

¹⁷⁹ *Idem.*

“De toegevoegde waarde is dat je met een duobenoeming sowieso echt met elkaar kunt overleggen vanuit je eigen expertise in plaats van dat je in je eentje voorstaat. Je kunt dan ook met z’n tweeën sparren over wat dan de beste oplossing is.”¹⁸⁰

Vervolgens werd doorgevraagd wat de bijzondere curatoren ervan zouden vinden als de duobenoeming zo zou worden ingericht dat één persoon uitsluitend de mening van het kind vertegenwoordigt en de ander de rechter adviseert. Hierop reageerden de respondenten uiteenlopend, omdat zij hier zelf nog geen ervaring mee hebben en daarom nog geen oordeel kunnen vormen. Toch gaven meerdere respondenten aan dat een dergelijke rolverdeling in complexe zaken goed zou kunnen werken, juist omdat een kind dan gedurende het hele proces kan rekenen op een vaste vertrouwenspersoon die naast hem staat.

“Vanuit het perspectief van het kind zou het kunnen dat kinderen zich dan meer gehoord voelen. Kinderen hebben vaak toch het gevoel dat er niet naar hen geluisterd wordt wanneer ik ze niet opvolg in mijn advies. Dat zou je misschien minder hebben als je daar 2 personen voor hebt, dat er één iemand is die alleen maar zegt wat zij belangrijk vinden en iemand anders die het advies richting de rechtbank geeft.”¹⁸¹

Kort samengevat bestaat er brede steun voor duobenoeming, omdat de combinatie van juridische en gedragskundige expertise de kwaliteit van het werk vergroot. Een deel van de respondenten ziet bovendien meerwaarde in een gesplitste rolverdeling waarbij de één de stem van het kind vertegenwoordigt en de ander het belang duidt, zeker in complexe zaken waarin het kind behoefte heeft aan een vaste vertrouwenspersoon.

¹⁸⁰ Respondent C.

¹⁸¹ Respondent E.

4.3. Tussenconclusie

De interviews tonen aan dat de rol van de bijzondere curator in scheidingssituaties uiteenlopend wordt ingevuld. De meerderheid ziet het vertegenwoordigen van de stem van het kind én het wegen van het belang van het kind samen als de kern van hun functie. De grootste variatie in visie zit in de adviserende rol richting de rechtbank, wat de actualiteit van dit onderzoek onderstreept: sommige respondenten beschouwen advies als een vanzelfsprekend onderdeel van hun werk, terwijl anderen dit bewust vermijden om niet op de stoel van de rechter te belanden. Deze variatie vertaalt zich ook in rapportages. Alle respondenten nemen de letterlijke woorden van het kind op, maar de manier waarop zij interpretaties, reflecties of adviezen toevoegen verschilt sterk. Ten aanzien van kinderparticipatie stellen de meesten dat kinderen zich doorgaans gehoord voelen, maar vooral wanneer het advies niet overeenkomt met de wens van het kind niet altijd. Er is geen verschil in aanpak geconstateerd tussen respondenten met een juridische en gedragswetenschappelijke achtergrond, wat mijns inziens aangeeft dat een gedragsdeskundige achtergrond niet automatisch een pre is zoals in de literatuur wel vaak wordt gesuggereerd. Een deel van de respondenten maakt zich zelfs zorgen over het risico van interpreteren, zeker wanneer zij zich laten leiden door gedragskundige labels. Dit kan volgens hen de participatierechten van het kind onder druk zetten.

Hoofdstuk 5: Discussie

In hoofdstuk 2 is uiteengezet hoe het internationale kinderrechtentoetsingskader, in het bijzonder artikel 12 en artikel 9 lid 2 IVRK, richting geeft aan de wijze waarop kinderen moeten kunnen participeren in procedures die hen aangaan. In dit deel wordt besproken in hoeverre de Nederlandse wettelijke regeling van artikel 1:250 BW, de recent aangepaste Leidraad uit 2024 en de praktijk zoals blijkt uit de interviews aansluiten bij deze internationale normen en welke knelpunten hierbij naar voren komen. Vervolgens worden op basis hiervan mogelijke verbeterpunten besproken. Als laatste worden de beperkingen van dit onderzoek toegelicht.

5.1 De Nederlandse wet en Leidraad versus het IVRK

Zoals in hoofdstuk 2 beschreven, hebben staten op grond van artikel 12 IVRK een positieve verplichting om kinderen in alle procedures die hen aangaan daadwerkelijk te laten participeren, waaronder scheidingssituaties. Dit betekent ten eerste dat kinderen in de gelegenheid moeten worden gesteld hun mening te uiten, rechtstreeks of via een vertegenwoordiger.¹⁸² Ten tweede moeten staten waarborgen dat deze mening serieus wordt meegewogen en dat aan deze mening passend gewicht wordt gehangen in het licht van de leeftijd en rijpheid van het kind.¹⁸³

5.1.1 Handvatten vanuit het IVRK

Op basis van General Comment 12 brengt dit voor lidstaten een aantal concrete verplichtingen met zich mee.¹⁸⁴ Procedures moeten toegankelijk en kindvriendelijk zijn, waarbij kinderen leeftijdsadequate informatie ontvangen over de procedure en ondersteund worden gedurende het proces. Wanneer het kind via een vertegenwoordiger wordt gehoord, vereist het IVRK dat deze persoon onafhankelijk is, kennis heeft van het juridische proces, ervaring heeft met het werken met kinderen en de mening van het kind nauwkeurig overbrengt zonder deze te filteren door een eigen belangenafweging.¹⁸⁵ Het Comité benadrukt dat de rol van vertegenwoordigers helder moet worden geregeld via gedragsnormen en dat zij, net als bij volwassen cliënten, primair de instructies van het kind moeten volgen wanneer zij optreden als diens spreekbuis.¹⁸⁶ Tot slot moet volgens het VN-Kinderrechtencomité en de Raad van Europa worden voorkomen dat één persoon zowel de belangen van het kind als diens stem vertegenwoordigt wanneer deze uiteenlopen: in dergelijke situaties moet een aparte vertegenwoordiger kunnen worden aangesteld.¹⁸⁷ Met deze handvatten

¹⁸² General Comment 12 bij het IVRK, par. 22 t/m 25.

¹⁸³ General Comment 12 bij het IVRK, par. 28 t/m 30, 44.

¹⁸⁴ *Idem*, par. 134.

¹⁸⁵ *Idem*, par. 36.

¹⁸⁶ *Idem*, par. 37; zie ook Guidelines on Child-friendly Justice, par. 38.

¹⁸⁷ General Comment 14 bij het IVRK, par. 90.

wordt gewaarborgd dat participatie van het kind geen formaliteit is, maar een wezenlijk onderdeel van de besluitvorming.¹⁸⁸

5.1.2 Artikel 1:250 BW in het licht van het IVRK

“Mijn overtuiging is dat de bijzondere curator de enige handen en voeten is die Nederland als rechtsstaat heeft gegeven aan artikel 12 IVRK jo. 3 IVRK jo. General Comment 12 en 14.”¹⁸⁹

Met deze woorden benadrukte respondent J dat de bijzondere curator in feite in Nederland de enige ius standi van het kind vormt: de wettelijke figuur die ervoor moet zorgen dat de stem van het kind ertoe doet en dat het kind daadwerkelijk participeert in de procedure. Vanuit het perspectief van het IVRK is het positief dat Nederland, naast de informele rechtsingang, een regeling kent voor de vertegenwoordiging van het kind in procedures, waardoor deze toegankelijker worden voor kinderen. Daarmee wordt tegemoetgekomen aan de procesonbekwaamheid van kinderen en heeft Nederland mijns inziens een stap in de goede richting gezet om de participatierechten van het kind te waarborgen in echtscheidingssituaties. Toch sluit artikel 1:250 BW naar mijn mening slechts gedeeltelijk aan bij de handvatten van artikel 12 IVRK en de bijbehorende General Comments.

Afbakening nodig

De wettekst bepaalt dat de bijzondere curator de minderjarige zowel in als buiten rechte vertegenwoordigt, maar blijft opvallend stil over de wijze waarop die vertegenwoordiging moet worden ingevuld. Een open karakter zou bewust gekozen kunnen zijn om maatwerk mogelijk te maken. Volgens de Kinderombudsman zit namelijk juist de meerwaarde van de bijzondere curator in het feit dat hij boven alles de belangen van het kind kan afwegen en diens stem kan achterhalen en vertegenwoordigen.¹⁹⁰ Vanuit de participatierechten van het kind bezien heeft deze open norm in mijn optiek meer duidelijkheid nodig om de kinderrechten goed te kunnen waarborgen. Artikel 12 IVRK vereist namelijk niet alleen dat kinderen gehoord worden, maar ook dat de wijze van vertegenwoordiging zo is ingericht dat de exacte weergave van de mening van het kind ertoe doet. Juist dat element ontbreekt in artikel 1:250 BW en moet grotendeels in de regeling worden ‘ingelezen’, wat leidt tot uiteenlopende praktijken zoals ook blijkt uit de interviews.

De afgelopen jaren heeft Nederland wel stappen gezet richting professionalisering. Met de oprichting van de Stichting Bijzondere Curator Nederland in 2017 zijn er voor het eerst uniforme eisen opgesteld op het gebied van opleiding, achtergrond, kindvriendelijkheid en deskundigheid zoals het

¹⁸⁸ General Comment 12 bij het IVRK, par. 133.

¹⁸⁹ Respondent J.

¹⁹⁰ Kinderombudsman 2012, p. 50.

VN-Kinderrechtencomité staten verplicht. In het WODC-rapport werd recentelijk benadrukt dat de mogelijkheden tot benoeming verbreed moeten worden en de rol van de bijzondere curator in artikel 1:250 BW scherper moet worden afgebakend.¹⁹¹ Één van de risico's die het rapport signaleert, is dat de bijzondere curator in de praktijk vaak vooral fungeert als verlengstuk van de rechter in plaats van vertegenwoordiger van het kind.¹⁹²

Mijns inziens zit juist op dat punt een belangrijk spanningsveld tussen artikel 1:250 BW en de internationale standaarden. Waar het IVRK duidelijk maakt dat de stem van het kind nauwkeurig, onafhankelijk en zonder volwassen interpretatiekaders moet worden overgebracht, biedt artikel 1:250 BW geen handvatten om ervoor te zorgen dat de stem van het kind zorgvuldig bij de rechtbank terechtkomt. Daarmee bestaat het risico dat de bijzondere curatoren het belang van het kind zelf invullen, wat artikel 12 IVRK probeert te voorkomen. Artikel 1:250 BW heeft in mijn optiek daarom meer afbakening nodig.

5.1.3 De Leidraad in het licht van het IVRK

In de Leidraad wordt meer concreet benoemd wat er van bijzondere curatoren wordt verwacht. Dit sluit aan bij de eis van het VN-kinderrechtencomité dat er gedragsnormen moeten worden opgesteld voor de vertegenwoordiger van het kind. Wat direct opvalt in de Leidraad, is het veelzijdige takenpakket van de bijzondere curator. In de meest recente Leidraad voor bijzondere curatoren is opgenomen dat de bijzondere curator ondersteunt, de mening van het kind overbrengt naar de ouders/voogden, ervoor zorgt dat het kind zich gehoord voelt, diens belangen belicht én advies geeft aan de rechtbank.¹⁹³ In het onderstaande worden vanuit mijn perspectief zowel positieve aanknopingspunten als knelpunten in de Leidraad besproken.

Positieve aanknopingspunten in de Leidraad

In de Leidraad van 2024 is gewijzigd dat de bijzondere curator primair een ondersteunende rol heeft, in plaats van een bemiddelende rol.¹⁹⁴ De term 'ondersteunen' in plaats van 'bemiddelen' klopt qua positionering mijns inziens veel beter. Uit de interviews blijkt dat bijzondere curatoren dit onderschrijven, omdat deze formulering volgens hen benadrukt dat zij er écht alleen voor het kind zijn. Bovendien sluit dit beter aan bij de vereisten van artikel 12 IVRK, waaruit blijkt dat de bijzondere curator de stem van het kind nauwkeurig en onafhankelijk moet overbrengen, zonder deze te laten overschaduwen door andere betrokken belangen. Ook staat sinds 2024 expliciet vast dat de

¹⁹¹ Bruning e.a. 2020, p. 263.

¹⁹² *Idem.*

¹⁹³ De Rechtspraak 2024a, p. 2.

¹⁹⁴ *Idem*, p. 2.

bijzondere curator in alle gevallen contact moet hebben met het kind.¹⁹⁵ Dit is in overeenstemming met de internationale norm dat participatie alleen zinvol is wanneer het kind de kans krijgt zijn mening te uiten en ondersteund wordt in de gehele procedure, waardoor deelname aan de procedure een proces is en niet iets eenmaligs.¹⁹⁶

Knelpunten in de Leidraad

Naar mijn mening hebben we kinderrechtelijk gezien door het expliciet toevoegen in de Leidraad dat ‘de bijzondere curator de rechtbank adviseert’ een stap in de verkeerde richting gezet. Door deze toevoeging lijkt het beeld vanuit de literatuur bevestigd te worden dat de bijzondere curator zich nu eenmaal in de richting van ook een rechterlijk instrument ontwikkeld heeft, in plaats van primair vertegenwoordiger van het kind.¹⁹⁷ Dat staat op gespannen voet met het uitgangspunt van artikel 12 IVRK dat de mening van het kind nauwkeurig moet worden overgebracht naar de beslissingsmaker, zonder vervorming door de volwassen interpretatie of belangenafweging van de vertegenwoordiger.¹⁹⁸ De adviserende rol brengt met zich mee dat de bijzondere curator noodzakelijkerwijs een oordeel vormt over het belang van het kind, al dan niet ondersteund door gedragswetenschappelijke inzichten. Wanneer het advies ongemerkt een groter deel van de rapportage inneemt, bestaat het gevaar dat de oorspronkelijke mening van het kind naar de achtergrond verdwijnt.

Deze kritiek is niet nieuw. Volgens Doek wordt de bijzondere curator in de Leidraad als ‘belangenbehartiger’ neergezet die niet primair de mening van het kind presenteert, maar vooral zijn eigen visie op wat in diens belang zou zijn.¹⁹⁹ Dit staat volgens hem haaks op artikel 1:250 BW, die de bijzondere curator als vertegenwoordiger van het kind kwalificeert.²⁰⁰ In mijn optiek is dit nog sterker in strijd met artikel 12 IVRK, dat verlangt dat de mening van het kind precies wordt overgebracht, ook wanneer deze afwijkt van de visie van professionals. In General Comment 14 benadrukt het VN-Kinderrechtencomité dat wanneer belangenbehartiging en het overbrengen van de mening van het kind uiteenlopen, het kind recht heeft op aparte vertegenwoordiging.²⁰¹ De Leidraad laat dit echter volledig onbenoemd en blijft vasthouden aan één persoon die beide rollen vervult. Ook wordt er geen aandacht besteed aan het spanningsveld in de praktijk tussen het weergeven van de stem van het kind en het geven van advies aan de rechtbank.

¹⁹⁵ De Rechtspraak 2014a, p. 11; zie ook De Rechtspraak 2024a, p. 1.

¹⁹⁶ General Comment 12 bij het IVRK, par. 133.

¹⁹⁷ Van Teijlingen-Pover, Pieters & Hendriks, REP 2020/6/505, p. 9.

¹⁹⁸ General Comment 12 bij het IVRK, par. 36.

¹⁹⁹ Doek 2017, p. 231.

²⁰⁰ *Idem*.

²⁰¹ General Comment 14 bij het IVRK, par. 90, 96.

Alles overziend kan de conclusie worden getrokken dat de invulling van de rol van de bijzondere curator in Nederland te weinig concreet is, wat in de praktijk kan zorgen voor spanningen met de participatierechten van het kind uit het IVRK. Artikel 1:250 BW en de Leidraad zouden meer afbakening moeten bevatten bij de beschrijving van de rol van de bijzondere curator om te voorkomen dat hij een adviesorgaan van de rechtbank wordt. De rol van de bijzondere curator blijft te veel gericht op bemiddeling, belangenafweging en advisering en te weinig op het overbrengen van de mening van het kind richting de rechtbank. Wil de Leidraad werkelijk aansluiten bij het IVRK, dan moet de stem van het kind in mijn optiek veel explicieter en centraler worden verankerd.

5.2 De praktijk onder de loep

De interviews laten zien dat bijzondere curatoren zich sterk inspinnen om daadwerkelijk naar kinderen in scheidingsprocedures te luisteren. Vrijwel alle respondenten geven aan dat zij de letterlijke woorden van het kind opnemen in hun verslag en dat kinderen zich volgens hen in de meeste gevallen gehoord voelen. Dat is op grond van artikel 12 IVRK een belangrijk uitgangspunt: het participatierecht begint bij de mogelijkheid om je mening te kunnen uiten. Tegelijkertijd laten ook de interviews zien dat er spanning bestaat bij de verdere invulling van deze participatierechten.

5.2.1 Spanningsveld bij het combineren van taken

Uit de interviews blijkt dat bijzondere curatoren zowel de mening van het kind als de belangen van het kind in hun verslag weergeven. Hoewel zij benadrukken dat de letterlijke woorden van het kind centraal staan, voelen de meesten zich verantwoordelijk om vanuit hun professionele expertise te duiden wat het kind nodig heeft. Daar ontstaat naar mijn mening een structureel spanningsveld: volgens het VN-Kinderrechtencomité lijkt het afwegen van belangen en het trekken van conclusies niet tot de taak te behoren van degene die is aangesteld om de stem van het kind te vertegenwoordigen.

De dubbele rol van de bijzondere curator

Wanneer de bijzondere curator naast het vertegenwoordigen van de mening van het kind ook een adviserende rol vervult, dreigt die grens mijns inziens te vervagen. Verschillende respondenten geven aan dat dit in het contact met kinderen tot ongemakkelijke situaties kan leiden. Kinderen kunnen het gevoel krijgen dat hun mening wel wordt gehoord, maar niet werkelijk wordt vertegenwoordigd. Daarmee lijkt de bijzondere curator in Nederland al een vorm van ‘passend gewicht’ toe te kennen aan de mening van het kind, wat volgens General Comment 12 pas aan de orde lijkt te zijn nadat de

mening bij de beslissingsmaker is terechtgekomen, en niet door degene die die stem moet overbrengen.²⁰²

In complexere zaken wordt dit spanningsveld groter. De interviews laten zien dat de adviserende functie van de bijzondere curator soms kan leiden tot beslissingen die afwijken van de wensen van het kind, waardoor kinderen zich niet gehoord voelen. Een illustratief voorbeeld is de zaak *B.J. en P.J. t. Tsjechië*, waarin de bijzondere curator niet handelde als vertegenwoordiger van het kind. De schending van artikel 12 IVRK in die zaak onderstreept dat het samenbrengen van deze functies in één persoon niet alleen onwenselijk is, maar ook daadwerkelijk tot schending van kinderrechten leidt.²⁰³

In het WODC-rapport wordt in dit kader voorgesteld om de taak van de bijzondere curator voor minderjarigen vanaf twaalf jaar te wijzigen in het enkel vertolken van de mening.²⁰⁴ Zoals ook Mol, Bou-Sfia en Huijer in mijn optiek terecht opmerkten, zou dit verschil in rolinvulling per leeftijdscategorie niet bijdragen aan een verduidelijking van de rol van de bijzondere curator.²⁰⁵ De bijzondere curator zou mijns inziens als ‘wettelijke vertegenwoordiger van het kind’ in geen enkel geval over de grens heen moeten gaan om de rechtbank te adviseren over welke beslissing hij moet maken, maar de vragen van de rechtbank zo moeten beantwoorden dat de rechter voldoende ingelicht is vanuit de belevingswereld van het kind om vervolgens de juiste keuze te kunnen maken.

Dat bijna alle respondenten aangeven dat zij alle vier de rollen (vertegenwoordiger van de stem, ondersteuner, belangenbehartiger en adviseur) combineren, toont wel aan hoe lastig het in de praktijk is om die grens te bewaken. De combinatie van taken nodigt hen namelijk uit om niet alleen de stem van het kind te vertolken, maar ook om die stem te interpreteren, te wegen en uiteindelijk te vertalen naar een advies wat volgens hen de beste uitkomst is voor het kind. Over dit spanningsveld wordt volgens de respondenten in de praktijk ook veel gesproken:

*“Ik zit in een intervisiegroep en daar hebben we het regelmatig over die adviserende taak van een bijzonder curator. Er zijn een aantal hele sterke voorstanders die zeggen dat je inderdaad advies moet geven. Maar er zijn ook een paar heel fel en zeggen: “Je bent geen adviseur.” Ik zit hier tussenin. Het is vaak dat uit mijn advies wel naar voren komt wat ik belangrijk vind en wat voor het kind belangrijk is in diens positie. Daar kan een rechter heel vaak al zelf wel een conclusie uit trekken.”*²⁰⁶

²⁰² General Comment 12 bij het IVRK, par. 44.

²⁰³ VN-Kinderrechtencomité, CRC/C/93/D/139/2021, 18 august 2023 (adoption of views), par. 4.18.

²⁰⁴ Bruning e.a. 2020, p. 264.

²⁰⁵ Mol, Bou-Sfia & Huijer, *FJR* 2020/54, p. 9.

²⁰⁶ Respondent G.

5.2.2 Het risico van interpretatievrijheid

Door het brede takenpakket dat aan bijzondere curatoren is toegekend, ervaren bijzondere curatoren veel vrijheid in de invulling van hun rol en in het opstellen van hun verslag aan de rechtbank. De manier van het gebruik maken van die interpretatievrijheid in het verslag verschilt sterk. Aan de ene kant staan de respondenten die vinden dat adviseren vanzelfsprekend bij de functie hoort, waarbij zij vaak hun advies baseren op wetenschappelijke kennis. Zij beschreven hoe zij op basis van hun gesprekken en observaties toetsen of een kind beïnvloed is en dit vervolgens meewegen in de interpretatie van de geuite mening.

Aan de andere kant hanteren sommige respondenten een andere benadering: zij schrijven de reflecties op de vragen van de rechtbank bewust vanuit het perspectief van het kind en waken ervoor dat de oorspronkelijke stem van het kind in de procedure wordt overschaduwd door de analyse van de bijzondere curator. Deze vorm van interpretatie is mijns inziens in lijn met het IVRK, aangezien General Comment 14 erop wijst dat 'het oordeel van een volwassene over de belangen van het kind niet zwaarder kan wegen dan de plicht alle rechten van het kind ingevolge het Verdrag te eerbiedigen'.²⁰⁷

Meerdere respondenten uitten zorgen over het risico dat interpretaties van de bijzondere curatoren, zeker wanneer zij zich laten leiden door gedragskundige labels, de participatierechten van het kind onder druk kunnen zetten. Dit sluit aan bij het recente pleidooi van Batstra bij de Mulock Houwer-lezing op 25 november 2025, waarin zij wees op het gevaar dat als we denken dat we met het label de oorzaak van de problemen te pakken hebben, we niet meer verder kijken.²⁰⁸ Dit benadrukt mijns inziens dat voorzichtig gebruik moet worden gemaakt van de vrijheid om te interpreteren, zodat de stem van het kind niet verdwijnt in de professionele labeling van de bijzondere curator.

5.2.3 Kinderparticipatie onder druk

Uit de interviews blijkt dat bijzondere curatoren zichzelf primair zien als vertegenwoordigers van het kind en benadrukken het belang van het creëren van een veilige ruimte waarin kinderen zich vrij voelen om hun mening te geven. Volgens de respondenten ervaren de meeste kinderen dat zij daadwerkelijk gehoord worden, wat erop wijst dat de huidige praktijk al belangrijke elementen bevat die bijdragen aan participatie. Toch vereist artikel 12 IVRK mijns inziens meer dan het voeren van een gesprek of het registreren van wat een kind zegt: de deelname van het kind moet effectief zijn en zijn

²⁰⁷ General Comment 14 bij het IVRK, par. 4.

²⁰⁸ Batstra 2025, p. 11.

stem moet herkenbaar, volledig en zonder vervorming terugkomen in de besluitvorming. Dat vraagt om voortdurende alertheid van bijzondere curatoren. Zoals één bijzondere curator benoemt:

“Ik heb in die tien jaar wel geleerd dat je naast het kind staat en dus niet over de grens heen gaat om zelf te adviseren. Ik zou het goed vinden als we allemaal weer even met de neus op de feiten worden gedrukt.”

Een belangrijk onderdeel van die alertheid is het besef dat de bijzondere curator niet op de stoel van de rechter mag belanden en de rechter dus niet vanuit een volwassen interpretatie mag adviseren over het besluit. Dat betekent in mijn optiek dat bijzondere curatoren de vragen van de rechtbank moeten beantwoorden vanuit het perspectief van het kind zonder eigen conclusies te trekken en dat rechters zich hiervan bewust moeten zijn bij de formulering van hun opdrachten.

Kort samengevat blijkt uit de interviews dat er een spanningsveld bestaat in de praktijk tussen het overbrengen van de mening van het kind en het geven van een eigen inschatting van wat in het belang van het kind is aan de rechter, vooral wanneer deze twee niet overeenkomen. Daarmee komen de participatierechten van het kind uit het IVRK onder druk te staan: de stem van het kind mag niet overschaduwd worden door het oordeel van een volwassene.

5.3 Mogelijke verbeterpunten

Op basis van het bovenstaande zijn verschillende verbeterpunten denkbaar om 1) de werkwijze van bijzondere curatoren te uniformeren en 2) de inrichting van het huidige stelsel in Nederland zó te verbeteren dat de praktijk beter aansluit bij de participatierechten van het kind. Zie voor de concrete aanbevelingen paragraaf 6.3.

5.3.1 Uniformering van de werkwijze

Mijns inziens moeten we in Nederland blijven werken aan de professionalisering van de figuur van de bijzondere curator, zodat de participatierechten van het kind in alle zaken op een consistente manier worden gewaarborgd. Bijzondere curatoren moeten zich bewust blijven van de autonomie van het kind en hun werkwijze daarop afstemmen. De best practices uit de interviews wijzen erop dat dit betekent dat vragen van de rechtbank vanuit het perspectief van het kind worden beantwoord zonder advies te geven in de rapportage, dat kinderen tijdens het kindgesprek bij de rechtbank ondersteund moeten kunnen worden, dat expliciet moet worden gevraagd of de woorden van het kind met de rechtbank mogen worden gedeeld en dat dit wordt gerespecteerd, dat de beschikking na

afloop met het kind wordt besproken en dat, vanaf 14 jaar, de rapportage eventueel samen met het kind wordt opgesteld (**paragraaf 6.3, aanbevelingen 1 tot en met 5**).

5.3.2 Herformuleren van de Leidraad

Gezien de risico's van rolvermenging is het mijns inziens wenselijk om de Leidraad te herformuleren, waarin niet alleen taken worden opgesomd maar ook grenzen en normen voor roluitoefening worden benoemd. De term 'adviseren' dient te worden geschrapt of tenminste sterk afgebakend (**paragraaf 6.3, aanbeveling 6**). De Leidraad zou verder moeten benadrukken dat de bijzondere curator primair verantwoordelijk is voor het overbrengen van de mening van het kind, conform artikel 12 IVRK.

5.3.3 Een meer kinderrechten conform stelsel

De Guidelines maken een principiële onderscheid tussen twee rollen²⁰⁹:

1. De advocaat van het kind, die op instructie van het kind handelt en diens standpunten verdedigt;
2. De guardian ad litem, die een onafhankelijke belangenafweging maakt en de rechter adviseert.

In Nederland lijken deze twee functies samen te vallen in de figuur van de bijzondere curator, waarmee het Nederlandse systeem afwijkt van de internationale standaarden. In de toelichting van de Guidelines wordt namelijk expliciet gewaarschuwd voor het combineren van deze functies.²¹⁰

Indien de rechtbank behoefte heeft aan gedragsdeskundige duiding, moet dit dus worden ingevuld door een aparte (gedrags)deskundige. In complexere scheidingszaken, waar kinderen bijvoorbeeld sterk loyaal zijn aan een ouder of waar sprake is van psychische problematiek of intieme terreur, kan het risico namelijk ontstaan dat de stem van het kind vervaagt in de analyse van de bijzondere curator, zeker wanneer het kind en de bijzondere curator van inzicht verschillen. In deze situaties waarbij de opvatting van de vertegenwoordiger en de mening van het kind niet overeenkomen, moet het juridisch systeem volgens het VN-Kinderrechtercomité een mechanisme bieden om deze rollen te scheiden zodat het kind alsnog een eigen vertegenwoordiger krijgt.²¹¹

Daarom ligt het voor de hand om in complexere zaken structureel te werken met duobenoemingen, waarbij de één de stem van het kind vertegenwoordigt en de vragen van de rechtbank uitsluitend

²⁰⁹ Guidelines on Child-friendly Justice, par. 105; zie ook Bruning e.a. 2020, p. 113.

²¹⁰ *Idem*.

²¹¹ General Comment 14 bij het IVRK, par. 90, 96.

vanuit het perspectief van het kind beantwoordt en één een belangenafweging maakt en de rechtbank adviseert op basis van (gedragswetenschappelijke) expertise (**paragraaf 6.3, aanbeveling 7**). Dit sluit aan bij het tandem-model van Parkes. Zo wordt zowel de autonomie van het kind gerespecteerd als zijn belangen behartigd, zonder dat het één ten koste gaat van de ander. Een dergelijk systeem vraagt om duidelijke criteria wanneer een duobenoeming met strikte scheiding van functies aangewezen moet worden, bijvoorbeeld:

- Wanneer de mening van het kind afwijkt van de professionele inschatting;
- Wanneer de rechter vraagt om expliciet gedragsdeskundig advies om de situatie van het kind beter te begrijpen.

5.3.4 Vakinhoudelijk dialoog

Regelmatige intervisie, scholing en gezamenlijke reflectie op casuïstiek kunnen bijdragen aan een gedeelde en eenduidige visie op de rol van de bijzondere curator. Daarom verdient het mijns inziens aanbeveling om structureel vakinhoudelijk overleg te faciliteren tussen de Stichting Bijzondere Curator, de rechtbanken en de Raad voor de Kinderbescherming (**paragraaf 6.3, aanbeveling 8**). In dit overleg kunnen best practices met betrekking tot de participatierechten van het kind worden uitgewisseld en kan de adviserende rol van de bijzondere curator worden besproken. Rechtbanken dienen zich namelijk bij de opdrachtformulering van een bijzondere curator ervan bewust te blijven dat de adviserende functie in principe behoort tot de Raad voor de Kinderbescherming. In scheidingssituaties waarin de Raad niet betrokken is en de rechtbank behoefte heeft aan advies van een onafhankelijk persoon, verdient het aanbeveling om een duobenoeming in te zetten zoals in paragraaf 5.3.3 geschetst.

5.3.5 Vervolgonderzoek naar inzichten van kinderen

Hoewel dit onderzoek belangrijke inzichten biedt vanuit het perspectief van bijzondere curatoren, blijft het perspectief van kinderen, juist de groep om wie het gaat, in de bestaande literatuur en praktijk nog onvoldoende zichtbaar. Daarom verdient het mijns inziens aanbeveling om vervolgonderzoek te richten op de ervaringen en behoeften van kinderen zelf (**paragraaf 6.3, aanbeveling 9**).

5.4 Beperkingen van dit onderzoek

Dit onderzoek kent enkele beperkingen. Allereerst blijft onduidelijk in hoeveel gevallen een bijzondere curator daadwerkelijk wordt benoemd in scheidingssituaties. De bredere discussie over de procesonbekwaamheid van kinderen blijft daardoor onbesproken. Dit onderzoek richt zich uitsluitend op situaties waarin een bijzondere curator wél is ingezet en op hoe dit beter kan aansluiten bij de participatierechten van het kind. Daarnaast is de steekproef van tien respondenten in de interviews niet representatief voor de gehele rechtspraktijk, waardoor de resultaten vooral indicatief zijn. Ook spelen definities van bepaalde begrippen een rol, vooral bij de interpretatie door de respondenten van functies zoals informeren en adviseren, waar de scheidslijn soms dun is. Door door te vragen tijdens de interviews is geprobeerd deze invloed te beperken. Ook bij de codering van de interviews speelt interpretatie mee: het benoemen van het aantal respondenten dat een bepaalde stelling ondersteunt, kan een vertekend beeld geven van de werkelijke opvattingen en zo de objectiviteit beïnvloeden. Tot slot zijn kinderen zelf niet bevraagd, waardoor het onzeker blijft in hoeverre zij zich daadwerkelijk gehoord voelen en de ervaring van de bijzondere curatoren slechts een indirect beeld geeft.

5.5 Tussenconclusie

In dit hoofdstuk is onderzocht welke knelpunten de (adviserende) rol van de bijzondere curator met zich meebrengt voor de waarborging van kinderparticipatie in scheidingssituaties. De analyse laat zien dat de huidige praktijk belangrijke elementen bevat die bijdragen aan het horen van kinderen, maar dat structurele risico's blijven bestaan waar het gaat om rolvermenging, interpretatie en het toekennen van gewicht aan de mening van het kind. We moeten mijns inziens toe naar een systeem waarin één bijzondere curator maatwerk kan bieden wanneer dat volstaat, en waarin twee professionals met ieder een eigen rol worden ingezet zodra de situatie dat vereist. Zo blijft gewaarborgd dat de stem van het kind nooit overschaduwd raakt door de analyse van de professional en kan de bijzondere curator juist in de meest ingewikkelde scheidingszaken bijdragen aan échte, wezenlijke participatie van kinderen.

Hoofdstuk 6: Conclusie

In dit onderzoek staat de onderzoeksvraag centraal in hoeverre de huidige vertegenwoordiging van het kind door een bijzondere curator ex art. 1:250 BW in scheidingssituaties aansluit bij het kinderrechtentoetsingskader met betrekking tot de participatie van het kind, in het bijzonder artikelen 12 en 9 lid 2 IVRK, en hoe de rol van de bijzondere curator dient te worden ingericht om daarbij (beter) aan te sluiten. Hieronder zal met behulp van de geformuleerde deelvragen antwoord worden gegeven op de onderzoeksvraag en zullen er vervolgens aanbevelingen worden gedaan.

6.1 Antwoord op de deelvragen

Deelvraag 1: De rol en werkwijze van de bijzondere curator in scheidingssituaties

In hoofdstuk 3 is onderzocht welke rol en werkwijze de bijzondere curator op grond van artikel 1:250 BW en de meest recente Leidraad krijgt toebedeeld in scheidingszaken. Artikel 1:250 BW bepaalt dat de bijzondere curator het kind ‘in en buiten rechte vertegenwoordigt’. Deze opdracht omvat volgens de Leidraad meerdere functies: het behartigen van de belangen van het kind, de rechtbank informeren, het ondersteunen van het kind en het overbrengen van de stem van het kind. Hoewel het combineren van deze taken en het leveren van maatwerk als een kracht wordt gezien, creëert deze brede taakomschrijving ook een spanningsveld met de kernfunctie van de bijzondere curator als ‘vertegenwoordiger van het kind’ en het waarborgen van diens participatierecht. De Leidraad spreekt zelfs sinds de recente aanpassing over ‘de rechtbank adviseren’ en zegt niets over het overbrengen van de mening van het kind richting de rechtbank.

Deelvraag 2: Het kinderrechtentoetsingskader

In hoofdstuk 2 is uiteengezet hoe de vertegenwoordiging van het kind in scheidingssituaties zou moeten worden vormgegeven in het licht van het kinderrechtentoetsingskader, met name de artikelen 12 en 9 lid 2 IVRK. Het IVRK vereist dat het kind de gelegenheid moet krijgen om zijn mening vrijelijk te uiten in een kindvriendelijke procedure, dat diens mening ongefilterd wordt overgebracht naar de beslissingsmaker en dat hier vervolgens ‘passend belang’ aan wordt gehecht. Het overbrengen van de mening kan via een vertegenwoordiger, waarbij de stem van het kind niet mag worden overschaduwd door de interpretatie van de vertegenwoordiger. De Guidelines maken in dat kader expliciet onderscheid tussen een advocaat, die de stem van het kind richting de rechtbank exact overbrengt en een guardian ad litem, die de belangen van het kind afweegt en naar voren brengt bij de rechtbank met een advies. In Nederland lijken deze twee rollen samen te vallen in de

figuur van de bijzondere curator, wat volgens het de participatierechten uit het kinderrechtentoetsingskader voorkomen dient te worden.

Deelvraag 3: Ervaring van de rol van de bijzondere curatoren in de praktijk

In hoofdstuk 4 is aan de hand van tien semi-gestructureerde interviews onderzocht hoe de geïnterviewde bijzondere curatoren hun rol in scheidingssituaties in de praktijk invullen en welke verbeteringen volgens hen kunnen bijdragen aan de versterking van de participatierechten van het kind. Hoewel alle respondenten het uitgangspunt benadrukken dat zij er primair voor het kind zijn, verschillen hun werkwijzen sterk. Waar drie bijzondere curatoren aangeven bewust weg te blijven van de adviserende functie om niet op de stoel van de rechter te belanden, beschouwen zeven respondenten juist het adviseren aan de rechtbank als een vanzelfsprekend onderdeel van hun werk. Dit is niet verrassend, aangezien de Leidraad voorschrijft dat de bijzondere curator de rechtbank adviseert en rechters de opdrachten voor bijzondere curatoren hierop baseren. Wat mij betreft geeft dit verschil in opvattingen aan dat er behoefte is aan meer afbakening. Een deel van de respondenten maakt zich namelijk zorgen over het risico dat interpretaties van bijzondere curatoren, zeker wanneer zij zich laten leiden door gedragskundige labels, de participatierechten van het kind onder druk kunnen zetten.

Negen van de tien respondenten zien toegevoegde waarde in een duobenoeming van twee bijzondere curatoren met verschillende beroepsachtergronden, omdat de combinatie van juridische en gedragskundige expertise de kwaliteit van het werk vergroot. Over een duobenoeming met een gesplitste rolverdeling waarbij één persoon de stem van het kind vertegenwoordigt en de ander het belang duidt in de vorm van advies, werd vanwege de onbekendheid hiermee uiteenlopend gereageerd. Meerdere respondenten gaven wel aan dat een dergelijke rolverdeling in complexe zaken goed zou kunnen werken, omdat een kind dan gedurende het hele proces kan rekenen op een eigen vertegenwoordiger. Zo voelt ieder kind zich daadwerkelijk gehoord, wat volgens de respondenten nu in sommige gevallen niet het geval is.

Deelvraag 4: Aansluiting van de huidige rolinvulling bij het IVRK

In hoofdstuk 5 is geanalyseerd in hoeverre de huidige invulling van de rol van de bijzondere curator als vertegenwoordiger van het kind in scheidingssituaties aansluit bij het kinderrechtentoetsingskader en welke verbeteringen denkbaar zijn om de meest effectieve vertegenwoordiging van het kind te waarborgen. Artikel 12 IVRK bevat grofweg twee verplichtingen voor staten. Ten eerste moeten staten ervoor zorgen dat kinderen hun mening kunnen uiten in alle aangelegenheden die hen aangaan, eventueel via een vertegenwoordiger. Met name in zaken waarin

sprake is van complexe problematiek, voelen bijzondere curatoren in Nederland zich vaak verantwoordelijk om ‘meer’ te doen dan het overbrengen van de mening van het kind, bijvoorbeeld door een advies te formuleren voor de rechtbank over de beslissing. Hierdoor wordt de vertegenwoordigende rol vermengd met een adviserende rol, wat indruist tegen de internationale standaarden die benadrukken dat een vertegenwoordiger van het kind primair de mening van het kind moet overbrengen.

De tweede verplichting voor staten omvat het ‘passend belang’ hechten aan de mening van het kind. Op dit moment lijkt het in de Nederlandse praktijk vaak de bijzondere curator te zijn die bepaalt welk gewicht aan de mening van het kind wordt toegekend. Daarmee verschuift een verantwoordelijkheid die volgens het IVRK bij de rechter hoort te liggen. Kinderen moeten zich te allen tijde gehoord voelen door de beslissingsmaker in aangelegenheden die hen aangaan en hierbij moet hun autonomie gerespecteerd worden.

6.2 Antwoord op de hoofdvraag

Dit onderzoek laat zien dat er in de praktijk veel discussie bestaat over de meest optimale invulling van de rol van de bijzondere curator in scheidingssituaties in het licht van de participatierechten van het kind. Dit raakt ook een bredere actuele discussie over de procesbekwaamheid van minderjarigen en hun mogelijkheid tot een zelfstandige rechtsingang. Uit dit onderzoek blijkt in ieder geval dat de bijzondere curator een essentieel instrument is voor de verwezenlijking van de participatierechten van het kind in Nederland. Tegelijkertijd kan op basis van de bevindingen worden geconcludeerd dat de huidige vertegenwoordiging van het kind door de bijzondere curator ex artikel 1:250 BW nog onvoldoende voldoet aan de eisen van artikel 12 en 9 lid 2 IVRK.

Vooraf in complexe scheidingssituaties waar het risico op rolvermenging het grootst is, lijkt de combinatie van vertegenwoordigen van de stem van het kind en adviseren binnen één functie, samen met de grote variatie in werkwijzen, ervoor te zorgen dat de stem van het kind niet altijd ongefilterd de rechter bereikt. Daarmee worden de participatierechten van het kind niet in elke situatie effectief gerealiseerd. We moeten in mijn optiek ervoor blijven waken dat we in scheidingszaken niet alleen óver het kind praten, maar voortdurend mét het kind blijven praten.

Om beter bij het kinderrechtentoetsingskader aan te sluiten, moet mijns inziens in complexe zaken belangenafweging en advisering aan een tweede persoon toekomen. Alleen dan blijft gewaarborgd dat de stem van het kind niet door interpretatie van de bijzondere curator naar de achtergrond verdwijnt. Zoals de titel van deze scriptie benadrukt, bevindt de bijzondere curator zich *tussen kind*

en rechter. Dat kan alleen een waardevolle positie zijn in het licht van de participatierechten van het kind wanneer de curator in de praktijk functioneert als een werkelijke vertegenwoordiger van het kind: iemand die de belevingswereld van het kind vertaalt naar de volwassen (juridische) wereld. Dáár ligt de essentie van echte participatie van kinderen zoals het IVRK voor ogen heeft.

6.3 Aanbevelingen

De vrijheid, ruimte voor persoonlijke stijl en brede inzet van de bijzondere curator in Nederland zijn essentieel om maatwerk te kunnen leveren en moeten daarom in mijn optiek gekoesterd blijven. Tegelijkertijd moet er naar mijn mening naar een balans worden gezocht waarbij diversiteit behouden blijft, terwijl in de praktijk meer uniformering wordt bereikt om de minimumnormen vanuit het kinderrechtelijk kader beter te waarborgen. Mijns inziens dienen bijzondere curatoren zich bij het opstellen van hun rapportage voortdurend te realiseren dat zij de vertegenwoordiger van het kind zijn en de vragen daarom vanuit het perspectief van het kind moeten beantwoorden. Rechters dragen op hun beurt de verantwoordelijkheid ervoor te zorgen dat de vragen zodanig zijn geformuleerd dat de stem en belevingswereld van het kind volledig tot uiting kunnen komen.

Op basis van dit onderzoek worden hieronder aanbevelingen geformuleerd voor zowel (1) de werkwijze van bijzondere curatoren als (2) het huidige stelsel.

Aanbevelingen ten aanzien van de werkwijze van bijzondere curatoren

1. Beantwoord de vragen van de rechtbank vanuit het perspectief van het kind en vermijd het geven van advies in de rapportage.
2. Bied elk kind de mogelijkheid om tijdens het kindgesprek bij de rechtbank ondersteund te worden door de bijzondere curator.
3. Vraag aan het kind of alle informatie met de rechtbank mag worden gedeeld en respecteer het antwoord van het kind.
4. Bespreek de beschikking met het kind na afloop van de procedure.
5. Maak de rapportage samen met het kind vanaf 14 jaar (optioneel).

Aanbevelingen ten aanzien van het huidige stelsel in Nederland

6. Schrap de term ‘adviseren’ uit de Leidraad. Vervang de zin *“Hij/zij brengt een advies uit aan de rechter.”* door: *“De bijzondere curator doet verslag van zijn bevindingen vanuit het perspectief van het kind gezien naar aanleiding van de in de beschikking gestelde vragen.”*
7. Zet duobenoemingen met duidelijk afgebakende taken structureel in bij complexe situaties, ofwel wanneer de mening van het kind afwijkt van de professionele inschatting van de bijzondere curator, ofwel wanneer de rechter vraagt om expliciet gedragsdeskundig advies om de situatie van het kind beter te begrijpen. Twee bijzondere curatoren vervullen hierbij elk een eigen rol:
 - Één vertegenwoordigt de stem van het kind en beantwoordt de vragen van de rechtbank uitsluitend vanuit het perspectief van het kind;
 - Één maakt een belangenafweging en adviseert de rechtbank op basis van (gedragswetenschappelijke) expertise.
8. Faciliteer periodieke vakinhoudelijke dialoog tussen de Stichting Bijzondere Curator, rechtbanken en de Raad voor de Kinderbescherming om eenduidigheid in de praktijk te verankeren.
9. Betrek de ervaring van kinderen in toekomstig onderzoek naar de rol en meerwaarde van de bijzondere curator.

Literatuurlijst

Wetenschappelijke literatuur

Boeije 2010

H. Boeije, *Analysis in Qualitative Research*, Los Angeles: SAGE 2010.

Beyens, Kennes & Tournel 2016

K. Beyens, P. Kennes & H. Tournel, 'Mijnwerkers of ontdekkingsreizigers? Het kwalitatieve interview,' in: T. Decorte & D. Zaitch (red.), *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie*, Leuven: Acco 2016, p. 187-222.

Batstra 2025

J. Batstra, *Ruimte maken voor verschillen*, Mulock Houwer-lezing 25 november 2025.

Bruning e.a. 2020

M.R. Bruning e.a., *Kind in proces: van communicatie naar effectieve participatie*, Meijers-reeks nr. 335, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2020.

Bruning e.a., FJR 2020/24

M.R. Bruning e.a., 'Het hoorrecht en de procespositie van minderjarigen in familie- en jeugdzaken geëvalueerd', *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht* 2020/24.

Bruning, EHRC 2015/234

M.R. Bruning, annotatie bij EHRM 3 september 2015 (M.&M./Kroatië), EHRC 2015/234.

Van Capelleveen 2025

N.U. van Capelleveen, *Radicalisering bij minderjarigen en overheidsingrijpen: over de interactie van rechtsgebieden en een kinder- en mensenrechtenconforme inzet van juridische instrumenten*, Meijers-reeks, Boom: Den Haag 2025.

Daly 2018

A. Daly, *Introduction: Children, Autonomy and the Courts: Beyond the Right to Be Heard*, Leiden: Brill/Nijhof 2018.

Detrick 1990

S.L. Detrick, 'Recht op participatie en om gehoord te worden', *Tekst & Commentaar Personen- en Familierecht, commentaar op art. 12 IVRK*, Deventer: Kluwer 1990.

Doek 2017

J.E. Doek, 'De bijzondere curator: een counsel for the child of een instrument van de rechtbank?' in: V. Smits, R. de Jong & A. van der Linden (red.), *In verbondenheid. Opstellen aangeboden aan prof. mr. Paul Vlaardingerbroek ter gelegenheid van zijn emiraat*, Deventer: Wolters Kluwer 2017.

Ter Haar & Bruning, in: T&C BW

J.H.M. Ter Haar & M.R. Bruning, commentaar op art. 1:250 BW, *Tekst & Commentaar Burgerlijk Wetboek*, Deventer: Wolter Kluwer (online bijgewerkt tot 1 september 2025)

Van den Hoogen & Montanus, FJR 2017/62

M.H.L. van den Hoogen & P.J. Montanus, 'Hoe staat het anno 2017 met de informele rechtsingang?', *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht* 2017/62.

De Jong-de Kruijf, EB 2024

M.P. De Jong-de Kruijf, 'Ondersteuningsrechten van kinderen als onderdeel van hun Rechtsbescherming', *EB. Tijdschrift voor scheidingsrecht*, 2024/40.

Klaver, FJR 2018/34

L. Klaver, 'Wat is de meerwaarde van de bijzondere curator?', *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht* 2018/34.

Van Leeuwen, FJR 2017/56

C.M.M. van Leeuwen, 'Het hoorrecht in het civiele jeugdrecht gaat over grenzen: Over de functie en de waarde van de leeftijdsgrens in het hoorrecht in het civiele jeugdrecht', *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht* 2017/56.

Van Leuven & De Klerk, EB 2013/32

C.A.R.M. van Leuven & M.J. de Klerk, 'Formele en informele rechtsingang(en) minderjarige', *EB. Tijdschrift voor scheidingsrecht* 2013/32.

Lieber, FJR 2020/55

J.H. Lieber, 'De procesbekwaamheid van kinderen in het licht van het procesrecht', *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht* 2020/55.

Liefwaard, IJCR 2019

T. Liefwaard, 'Access to Justice for Children: Towards a Specific Research and Implementation Agenda.', *International Journal of Children's Rights* 27 (2019), p. 195-227, Brill Nijhof.

Mol, AA 2021

C.R. Mol, 'eindparticipatie in Nederland: Wat kunnen we leren van het IVRK en het EVRM?', *Ars Aequi* 2021, UCERF2021059.

Mol, Bou-Sfia & Huijjer, FJR 2020/54

C.R. Mol, S. Bou-Sfia & J.I. Huijjer 2020, 'De processuele mogelijkheden voor minderjarigen in het personen- en familierecht: tijd voor een heroverweging', *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht* 2020/54.

Parkes 2013

A. Parkes, *Children and International Human Rights Law. The Right of the Child to be Heard*, New York: Routledge 2013.

Pieters, FJR 2008/78

I.J. Pieters, 'De bijzondere curator: Quo vadis?', *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht* 2008/78.

Pieters, FJR 2012/36

I.J. Pieters, 'Waar staat de bijzondere curator in het huidige rechtsbestel inmiddels?', *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht* 2012/36.

Pieters, FJR 2017/38

I.J. Pieters, 'De groeistuipen van de bijzondere curator', *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht* 2017/38.

Pieters, *FJR* 2022/26

I.J. Pieters, 'De bijzondere curator anno 2022. In de rug gedekt door de wet?', *Tijdschrift voor Familie- en Jeugdrecht* 2022/26.

Punselie, in: *GS PFR*

E.C.C. Punselie, commentaar op art. 1:250 BW, *Groene Serie Personen- en familierecht*, Deventer: Wolter Kluwer (online bijgewerkt tot tot 20 maart 2025).

Schuz 2013

R. Schuz, *The Hague Child Abduction Convention: a critical analysis*, Oxford: Hart Publishing 2013.

Van Teeffelen, *EB* 2013

P.A.J.Th. van Teeffelen, 'Formele en informele rechtsingang(en) minderjarige', *EB. Tijdschrift voor scheidingsrecht* 2013/62.

Van Teijlingen-Pover, Pieters & Hendriks, *REP* 2020

A.van Teijlingen-Pover, I.J. Pieters & J.A.M. Hendriks, 'BC x 2: het beste van twee werelden', *Tijdschrift Relatierecht en Praktijk* 2020/6/505, p. 1.

Wetten, regelgeving en beleidsdocumenten

Internationaal

VN-Kinderrechtencomité, General Comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration CRC/C/GC/14, 29 mei 2013.

VN-Kinderrechtencomité, General Comment No. 12 (2009) on the right of the child to be heard, CRC/C/GC/12, 20 juli 2009.

Committee on the Rights of the Child, *Views adopted by the Committee under the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure, concerning communication No. 139/2021*, CRC/C/93/D/139/2021, 18 august 2023 (adoption of views).

Council of Europe, Committee of Ministers, *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Child-friendly Justice*, Strasbourg: 2010 (Guidelines & Explanatory memorandum).

UN High Commissioner for Human Rights, *Access to justice for children*, UN Doc A/HRC/25/35, 16 December 2013.

R. Hodgkin & P. Newell, *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*, Geneva; New York: UNICEF 2007 (ISBN: 978-92-806-4183-7).

Gerison Lansdown, *Every Child's Right to be Heard. A Resource Guide on the UN Committee on the Rights of the Child General Comment No 12*, Save the Children UK: UNICEF 2011.

Nationaal

Procesreglementen familie- en jeugdrecht rechtbanken van 30 juni 2025 (Staatscourant. 2025, 20714).

De Rechtspraak 2024a, *Leidraad werkwijze en verslag bijzondere curatoren ex artikel 1:250 BW*, (online te raadplegen via: www.rechtspraak.nl, bijgewerkt op 17 december 2024).

Nederlands Instituut van Psychologen (NIP), *Toelichting beroepscode voor bijzondere curators* (Utrecht 2021), 23 september 2021.

M. Valenkamp, E. Sondorp, & A. van Montfoort, *Het belang van het kind in complexe scheidingen. Pilot bijzondere curator/gedragdeskundige in de rechtbank Zeeland-West-Brabant, locatie Breda*. Den Haag: Raad voor de rechtspraak 2017, Research Memoranda nr. 1, jrg. 12.

De Rechtspraak 2014a, *Het Werkproces benoeming bijzondere curator op grond van artikel 1:250 BW* (online te raadplegen via: www.rechtspraak.nl, bijgewerkt op 14 oktober 2014).

Rapporten

Onderzoeksrapport Defence for Children 2022

Onderzoeksrapport van Defence for Children naar wet- en regelgeving en de huidige praktijk, *De stem van minderjarigen onder de twaalf jaar bij beslissingen over uithuisplaatsing: Hoe kan deze worden versterkt?*, Rijksuniversiteit Groningen en Defence for Children 2022.

Adviesrapport Adviescommissie Rechtsbescherming en Rechtsstatelijkheid 2024

Adviesrapport van de Adviescommissie Rechtsbescherming en Rechtsstatelijkheid in het Toekomstscenario kind- en gezinsbescherming, *Kinderen en ouders met recht goed beschermd*, Den Haag: Rijksoverheid, 31 januari 2024.

Adviesrapport de Kinderombudsman 2014

Adviesrapport van de Kinderombudsman over het verbeteren van de positie van kinderen in vechtscheidingen, *Vechtende ouders, het kind in de knel*, Den Haag: KOM003/2014.

Adviesrapport de Kinderombudsman 2012

Adviesrapport van de Kinderombudsman over waarborging van de stem en de belangen van kinderen in de praktijk, *De bijzondere curator: een lot uit de loterij?*, Den Haag: KOM3A/2012.

Klankbordgroep bijzondere curator 2016

Klankbordgroep bijzondere curator, *Rapport Bijzondere curator, Achtergrond, opleiding en kwaliteit*, 2016.

Parlementaire stukken

Kamerstukken II 2020/21, 33836, nr. 59.

Kamerstukken II 2020/21, 33836, nr. 56.

Kamerstukken I 2008/09, 30145, nr. E.

Kamerstukken II 2006/07, 30145, nr. 6.

Kamerstukken II 2003/04, 29200-VI, nr. 116.

Kamerstukken II 1992/93, 22855, nr. 3.

Kamerstukken II 1992/93, 23012, nr. 3.

Jurisprudentie

Rechtbank:

Rb. Rotterdam 18 augustus 2025, ECLI:NL:RBROT:2025:10284.

Rb. Noord-Nederland 28 oktober 2022, ECLI:NL:RBNNE:2022:4133.

Rb. Midden-Nederland 13 september 2022, ECLI:NL:RBMNE:2022:3651.

Hoge Raad:

HR 5 december 2014, ECLI:NL:HR:2014:3535.

HR 17 januari 2014, ECLI:NL:HR:2014:91.

HR 4 februari 2005, ECLI:NL:HR:2005:AR4850.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens (geraadpleegd en gebruikt)

EHRM 8 oktober 2020, nr. 80117/17 (*C./Kroatië*).

EHRM 8 oktober 2019, nr. 58724/14 (*Zelikha Magomadova/Rusland*).

EHRM 11 oktober 2016, nr. 23298/12 (*Iglesias Casarrubios en Cantalapiedra Iglesias/Spanje*).

EHRM 2 februari 2016, nr. 71776/12 (*N.Ts. en anderen/Georgië*).

EHRM 3 september 2015, nr. 10161/13 (*M. en M./Kroatië*).

EHRM 24 oktober 2006, nr. 23547/06 (*Gettliffe en Grant/Frankrijk*).

EHRM 16 oktober 2006, nr. 32817/02 (*Wildgruber/Duitsland*).

EHRM 9 juni 2005, nr. 59008/00 (*Siebert/Duitsland*).

EHRM 8 juli 2003, nr. 30943/96 (*Sahin/Duitsland*).

BIJLAGE 1 - Vragenlijst interviews

A. Achtergrond en werkwijze

1. Kunt u kort iets vertellen over uw achtergrond en ervaring als bijzondere curator?
 - Hoe lang vervult u deze rol?
 - Vanuit welke beroepsachtergrond (advocaat, mediator, psycholoog)?
2. In welke situaties wordt u doorgaans benoemd als bijzondere curator (scheiding, ondertoezichtstelling, gezag)?
3. Kunt u kort vertellen hoe u doorgaans te werk gaat in een scheidingszaak waarin u wordt benoemd als bijzondere curator?

B. Rol van de bijzondere curator

4. Hoe zou u uw rol als bijzondere curator omschrijven in de praktijk?
 - Wat ziet u als uw kerntaak?
 - Wat is volgens u het belangrijkste doel van uw rol in een scheidingsprocedure?
5. Kunt u per onderstaande functie aangeven in hoeverre u het belangrijk vindt om deze functie uit te voeren in de praktijk (1-5)?

• Belangenbehartiger van het kind	O O O O O
• Vertegenwoordiger van de stem van het kind	O O O O O
• Ondersteuner van het kind	O O O O O
• Adviseur van de rechtbank	O O O O O
6. Er wordt vaak gesproken over spanning tussen het vertegenwoordigen van de mening van het kind en het afwegen en naar voren brengen van diens belangen.
 - Herkent u dit spanningsveld en hoe gaat u hiermee om in de praktijk?
 - Ziet u dit spanningsveld als iets problematisch?
 - In hoeverre ziet u ruimte voor interpretatie in uw rapportage, naast het feitelijk weergeven van wat u hebt vastgesteld?
7. Hoe verhoudt uw rol zich tot die van andere betrokken professionals:
 - De Raad voor de Kinderbescherming?
 - De gezinsvoogd?
 - De rechter?

C. Leidraad

8. In hoeverre maakt u in de praktijk gebruik van de werkwijze en verslag bijzondere curatoren ex artikel 1:250 BW?

9. In de Leidraad van 2024 is de primaire functie van de bijzondere curator gewijzigd ten opzichte van de Leidraad uit 2014: 'de bijzondere curator heeft primair een bemiddelende rol' is vervangen door primair een 'ondersteunende rol'. Ziet u deze verschuiving in de praktijk terug?
10. In de Leidraad van 2024 is toegevoegd dat de bijzondere curator de rechtbank "adviseert".
 - Hoe ervaart u deze toevoeging?
 - Heeft dit invloed op uw relatie tot het kind?

D. Kinderparticipatie

11. Op welke manieren betreft u het kind actief bij de procedure?
 - Hoe legt u uw rol uit aan het kind?
 - Hoe zorgt u ervoor dat het kind zich veilig voelt om zijn mening te geven?
12. Hoe brengt u de mening van het kind over aan de rechter?
 - Doet u dit schriftelijk, mondeling, of via het verslag?
 - Hoe waarborgt u dat de stem van het kind correct wordt weergegeven?
13. Hoe gaat u om met situaties waarin het kind iets anders wil dan wat u zelf in zijn belang acht?
 - Hoe communiceert u dit met het kind en de rechtbank?
14. Heeft u het gevoel dat kinderen zich gehoord voelen in procedures waarin u optreedt?

E. Praktijk

15. Krijgt u veel vrijheid in het kiezen van uw werkwijze bij de benoeming door de rechter?
16. Kunt u een voorbeeld geven van een scheidingssituatie waarin uw rol als bijzondere curator volgens u toegevoegde waarde heeft gehad?
17. Kunt u een voorbeeld noemen waarin u vindt dat uw rol als de bijzondere curator minder goed tot zijn recht kwam? Wat waren daar de obstakels of knelpunten?

F. Uitdagingen en oplossingen

18. Wat zijn voor u de grootste uitdagingen in het vervullen van uw rol als bijzondere curator in scheidingszaken?
19. Wat is uw visie op duobenoemingen, waarbij twee bijzondere curatoren gezamenlijk optreden met elk een eigen functie?
20. Als u de wet of de Leidraad zou mogen aanpassen, wat zou u veranderen om uw werk beter te kunnen doen en de positie van het kind te versterken?

BIJLAGE 2 - Toestemmingsformulier

Toestemmingsformulier deelname interview

Titel van het onderzoek

Tussen kind en rechter: de (dubbele) rol van de bijzondere curator bij scheidingssituaties

Onderzoeker

Anna Busé

Masterscriptie Jeugdrecht, Universiteit Leiden

Anna.evelijn@gmail.com

Begeleider

Mr. dr. Maria de Kruijf

Het onderzoek

Dit onderzoek richt zich op de rol en praktijkervaring van bijzondere curatoren ex artikel 1:250 BW in scheidingssituaties. Het doel is om inzicht te krijgen in hoe bijzondere curatoren hun rol invullen, welke uitdagingen zij ervaren en in hoeverre hun werkwijze aansluit bij het kinderrechtentoetsingskader uit het IVRK gericht op kinderopparticipatie (artikelen 12 en 9 lid 2 IVRK). U wordt uitgenodigd om deel te nemen aan een interview van ongeveer 45 minuten. Met uw toestemming wordt het interview opgenomen om later te kunnen worden getranscribeerd.

Vertrouwelijkheid en verwerking van gegevens

- Uw persoonsgegevens worden volledig geanonimiseerd en veilig opgeslagen.
- De opname en transcriptie worden uitsluitend gebruikt voor onderzoeksdoeleinden.
- Alle bestanden worden beveiligd opgeslagen en alleen toegankelijk voor de onderzoeker.
- Na afronding van het onderzoek worden de opnames verwijderd.

Vrijwilligheid en recht op terugtrekking

Deelname is geheel vrijwillig. U kunt op elk moment, zonder opgave van reden, besluiten uw deelname te beëindigen of uw toestemming in te trekken. Uw gegevens zullen dan niet verder worden gebruikt.

Toestemming

Graag aanvinken indien akkoord:

- ☐ Ik werk graag mee aan dit onderzoek en ga ermee akkoord dat mijn antwoorden worden gebruikt in deze scriptie.

Naam deelnemer:

Handtekening:

Naam onderzoeker:

Handtekening:

BIJLAGE 3 - Topiclijst

A. Introducerend

- Achtergrond
- Ervaring
- Type zaken

B. Werkwijze

- Eerste stap
- Aantal gesprekken
- Wie erbij betrekken

C. Rol van de bijzondere curator

- Kerntaak
- Belangrijkste doel in echtscheidingssituaties
- Onderscheid 4 functies
- Vertegenwoordiger van de stem van het kind versus adviseur van de rechtbank
- Verhouding rol ten opzichte van die van andere professionals

D. Verslag

- Ruimte voor interpretatie
- Overbrengen mening van het kind
- Mening van het kind versus belang van het kind

E. Leidraad

- Van bemiddelaar naar ondersteuner
- Advies geven aan de rechtbank

D. Kinderparticipatie

- Communicatie met het kind
- Uitleg rol tegenover het kind
- Het recht om gehoord te worden

E. Praktijk

- Good practices
- Belemmeringen
- Gewenste veranderingen: duobenoeming?